

HET
H. CECILIA COLLEGIE,

ZIJNDE DE

Broederschap van het Allerheiligst Sacrament,

TER EERE VAN HET

H. SACRAMENT VAN MIRAKEL

VAN

AMSTERDAM,

met den aanleve van dien

DOOR

Bernard J. M. DE BONT.

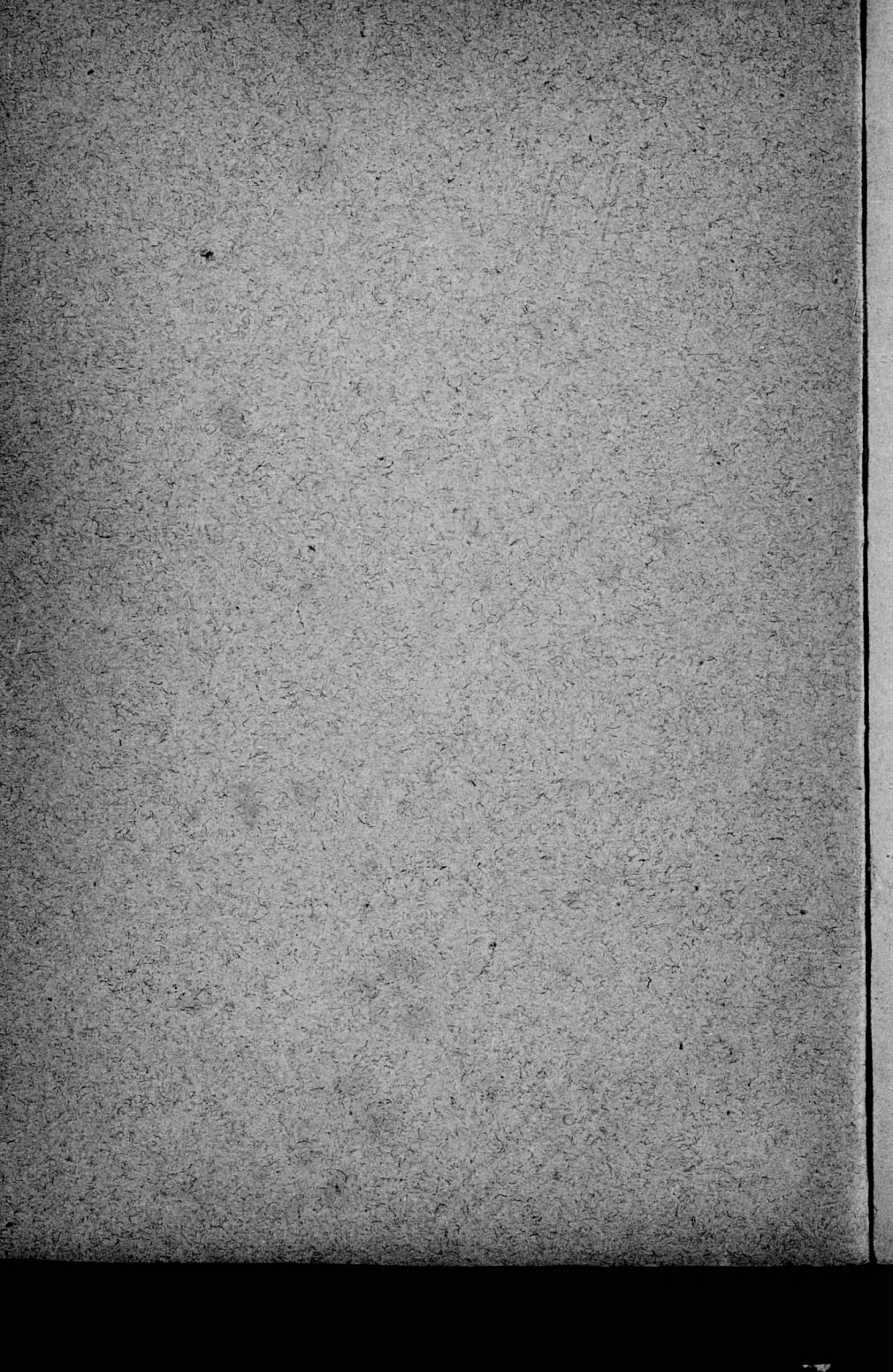
(KERKELIJK GOEDGEKEURD.)

AMSTERDAM,

C. L. VAN LANGENHUYSEN.

1895.

WRT VAK 48 No. 183

HET
H. CECILIA COLLEGIE,

ZIJNDE DE

Broederschap van het Allerheiligst Sacrament,

TER EERE VAN HET

H. SACRAMENT VAN MIRAKEL

VAN

AMSTERDAM,

met den aankleve van dien

DOOR

Bernard J. M. DE BONT.

(KERKELIJK GOEDGEKEURD.)

AMSTERDAM,

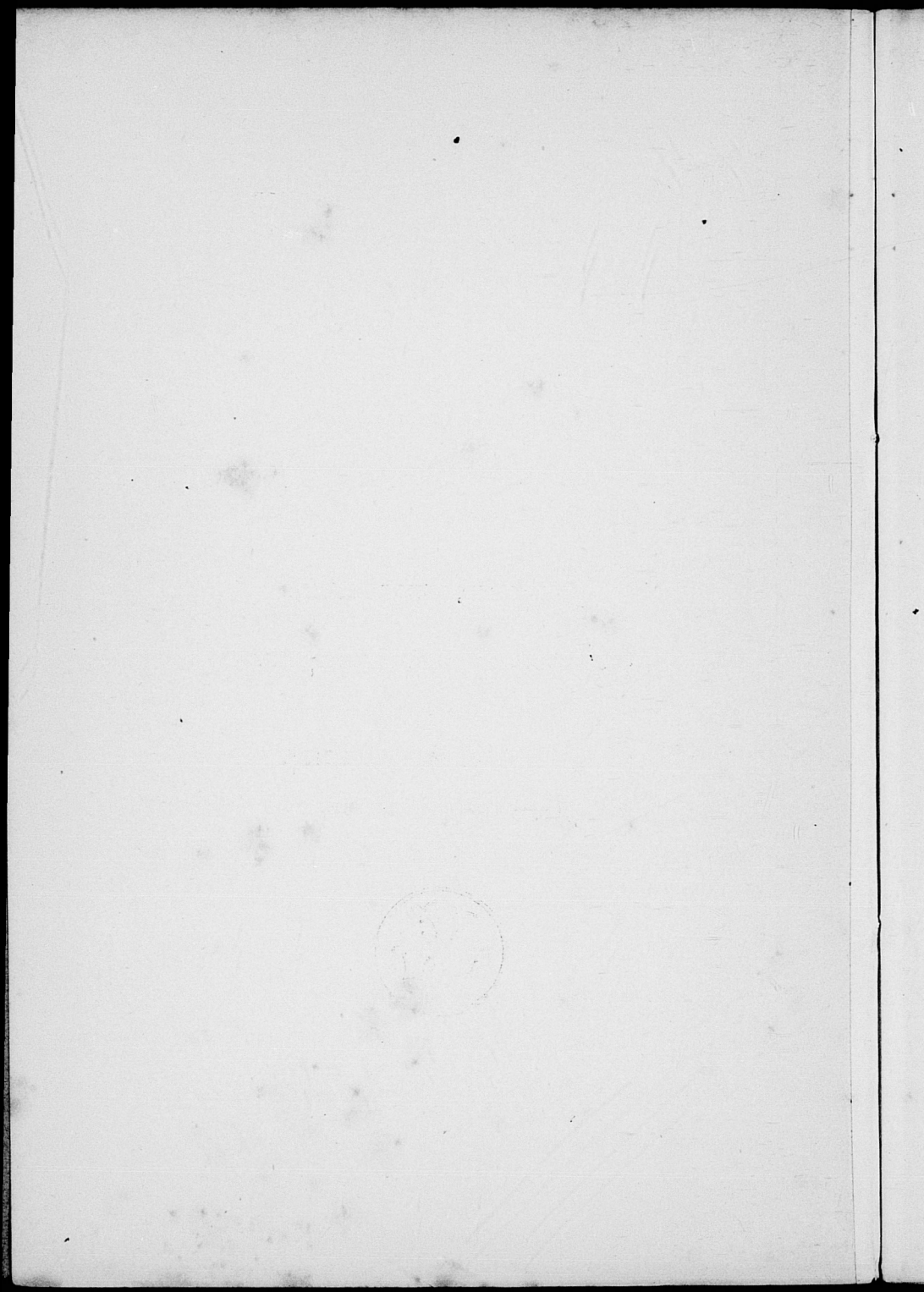
C. L. VAN LANGENHUYSEN.

1895.

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT

2193 9974

VOORREDE.

Verleden jaar kwam bij Martinus Nijhoff eene zeer degelijke en nuttige *Handleiding tot de Kerkgeschiedvorsching en Kerkgeschiedschrijving* uit, van de hand van Dr. *Acquoy*. De „edeldenkende en waarheidzoekende” professor, (zooals Pater *Allard* den schrijver terecht betitelt in *De Studien* XXVIIe jaarg. Dl. XLIII blz. 361), geeft in zijn werk aan beroeps- en dilettant-geschiedvorschers menigen nuttigen en practischen wenk. Pater *Allard* in zijne recensie der *Handleiding* zegt dan ook „Voor eerstbeginnenden is daar „veel uit te leeren, en wat er te verbeteren mocht „zijn, kan volgens de gezonde methode der *Handleiding* zelf verbeterd worden. Ook reeds gevorderden „worden op klippen gewezen, waarop zij wellicht meer „dan eens schipbreuk leden”. Op eene andere plaats schrijft de Eerw. recensent „Dat zijn wijze en leezame lessen, in artistieke taalvormen gekleed. Mogen „velen ze ter harte nemen”.

Een dier „wijze en leezame lessen” is: *De Verhaaltrant*. De geleerde professor schrijft als volgt: „Twee menschen zullen hetzelfde verhalen, maar de „een doet het dor en droog, de ander levendig en „onderhoudend. Bij den een verveelt men zich; bij „den ander geniet men. Dat is het geheim van den „vorm. Meester over den vorm is alleen de artist. „Voor hem neemt alles geest en leven aan. Hij ziet „de dingen, waarover hij spreekt of schrijft. De niet-

II

„artist daarentegen blijft bij gebrek aan voorstellings-
„vermogen, altijd min of meer buiten de zaken, die
„hij uitbeelden zal. Intusschen — en hierop kan niet
„te veel nadruk worden gelegd — schuilt er in de
„geschiedschrijving als kunst een groot gevaar. Zij
„laat zich zoo licht verleiden tot opoffering van de
„historische waarheid aan de artistieke schoonheid”.

Een wijze les, en zeker van toepassing op enkele geschiedschrijvers, die te goeder trouw hunne verbeelding zoo laten werken, dat hetgeen zij verhalen geheel in strijd is met de historische waarheid. In den laatsten tijd is ook bij tijd en wijle aan de geschiedenis van Amsterdam geweld aangedaan en wij lezen nu en dan verhalen, welke wel voortreffelijk gestileerd en boeiend geschreven zijn, doch welke de geschiedschrijvers-kunstenaars verraden, die het met de historische waarheid niet al te nauw opnemen.

Deze kleine uitwijding heb ik mij moeten veroorloven nu ik van het H. Cecilia Collegie ga verhalen, dat in zeer nauw verband staat tot het *Heilig Sacrament van Mirakel van Amsterdam*; en aangezien ik helaas, nu eenmaal niet behoor tot die bevoorrechte menschen die geschiedschrijvers-kunstenaars zijn, zoo hoop ik dat mijne verbeelding mij geen parten zal spelen en dat zij mij dingen laat zeggen welke den toets der geschiedenis niet kunnen doorstaan. Dor en droog, zal ik wat materiaal leveren voor den verderen opbouw der katholieke geschiedenis van Amsterdam.

BERNARD J. M. DE BONT.

Op het Zesdehalve-Eeuwfeest
van het Mirakel van Amsterdam.

Het H. Cecilia Collegie.

Toen het *Gesticht van Liefdadigheid* zijn huis in de Kalverstraat over de *H. Stede* verkocht had, waren enkele katholieken onzer stad niet tevreden over den gehouden verkoop. Zij bejammerden namelijk — zoo als zij zeiden — dat het *Mirakelhuis*, dat steeds in katholieke handen gebleven was, in die van anderen overging en dat zij thans ook dit aandenken aan het *Mirakel van Amsterdam* moesten afstaan. Ouders en grootouders hadden, als zij hunne kinderen verhaalden van het wonder dat te Amsterdam in 1345 geschied was, verteld dat het huis, door het *Gesticht van Liefdadigheid* bewoond, in nauw verband stond met het *H. Sacrament van Mirakel*; en om nu zoo een dierbaar pand te verkoopen, dat was toch werkelijk wat al te erg!

Deze jammerklacht deed de ronde. De een wist te vertellen dat in dat huis het wonder geschied was; een ander dat de mirakuleuze Hostie na het afbranden der kapel in dat huis zou zijn overgebracht; een derde eindelijk had hooren verhalen dat bij den beeldenstorm in 1566 het *H. Sacrament* daar in veiligheid

overgebracht was. Kortom ieder kwam met overleveringen aandragen, en men maakte zich boos en warm over het gebeurde.

Lofwaardig waren evenwel dit morren en boos zijn van hen, die vermeenden in hunne zoo dierbare belangen gekrenkt te zijn. Hun protest legde getuigenis af van hunne onverflauwde ijver en liefde voor het H. Sacrament van Mirakel, waaraan wij katholieke Amsterdammers sinds eeuwen en eeuwen zulke groote veneratie en eerbied betoonen.

Toen eindelijk deze praatjes het oor der katholieke historici bereikten, oordeelde men de gemoederen tot kalmte te moeten brengen. Men stak de hoofden bijeen en men verzocht Pastoor *van den Akker* z. g., die als schrijver van *De Geschiedenis van het Begijnhof* zijn sporen ruimschoots verdiend had, de zaak tot klaarheid te brengen.

Fluks nam hij de pen op, en schreef op den vooravond van het feest van Mirakel, den 18 maart 1868, *Het Mirakel van Amsterdam*. ¹⁾

Met de geschiedenis in de hand toonde hij aan, dat het wonder *niet* geschied is in het toenmalige *Gesticht van Liefdadigheid*, maar op de plek waar thans de H. Stede zich bevindt en dat men op de plaats waar de haardstede gestaan had, welke door het aanraken van de H. Hostie geheiligd was, een tabernakel bouwde om er de mirakuleuze Hostie te bewaren. De Eerw. Schrijver wederlegde tevens de meening, welke geschiedkundig niet is aan te nemen, dat in genoemd huis bij de branden van 1421 en 1452 de mirakuleuze Hostie zoude zijn overgebracht. „Met

¹⁾ Zie het Nummer van De Tijd 18 Maart 1868. (Biblioth. v. h. Museum Amstelkring).

„Mgr. Pluym, den geleerden oudheidvorschcr — zoo
 „gaat schrijver voort — kunnen wij wel aannemen
 „dat bij den beeldenstorm het H. Sacrament uit de
 „H. Stede naar het zooveen vermelde huis is overge-
 „bragt, maar dat het de mirakuleuze Hostie van 1345
 „zou geweest zijn moet betwijfeld worden. Nemen wij
 „nu aan dat het H. Sacrament, uit voorzorg tegen
 „eene gevreesde ontheiliging werd overgebracht naar
 „het tegenwoordige gesticht, dan zal dit toch de mi-
 „rakuleuze Hostie zelve niet meer geweest zijn. Van
 „waar dan die naam van Mirakelhuis?

„Uit aantekeningen in een Memorie-boek van de
 „Boomskerk te Amsterdam blijkt dat in de eerste
 „helft van 1600 een der Eerw. paters van die kerk,
 „op het hoogfeest van Mirakel de H. Mis ging lezen
 „in het huis of in het collegie van den heer *Coeck*.
 „Het is ons ook gebleken dat het gesticht of Mira-
 „kelhuis in dien tijd aan de deftige familie *Coeck*
 „toebehoorde. Het is ook zeker dat aan de *Booms-*
 „kerk nog een Collegie van het H. Sacrament ver-
 „bonden is. Nu is het zeer waarschijnlijk dat dit
 „hetzelfde collegie is, dat ruim twee eeuwen geleden,
 „in het huis van den heer *Coeck* gevestigd was, en
 „hetwelk waarschijnlijk de voortzetting is geweest van
 „het H. Sacrament-gilde in de H. Stede. Het kan
 „zelfs zijn dat dit huis het Gilde-huis geweest is. Wat
 „nu ook van deze waarschijnlijke veronderstellingen
 „zijn moge, toch geeft het bovenstaande een vrij goed
 „antwoord op de vraag: waarom het Gesticht den
 „naam van Mirakelhuis draagt. Uit al het bovenstaande
 „blijkt nu duidelijk”: „3° dat het Gesticht zijn naam
 „van Mirakelhuis zeer waarschijnlijk aan het H. Sa-
 „craments-gilde of Collegie zal ontleend hebben.”

De „waarschijnlijke veronderstelling” van den Begijnenvader z. g. dat het collegie „de voortzetting is „geweest van H. Sacraments-gilde in de H. „Stede” is meer dan waarschijnlijk een ware veronderstelling. Want het H. Cecilia Collegie ter vereering van het H. Sacrament van Mirakel is niet alleen „de oudste” maar ook de eenigste „broederschap, welke, nadat „de H. Stede den katholieken ontnomen was”, niet alleen in „eigen kring” maar ook daarbuiten, de herdenking aan Gods wonder, zoo niet onmiddellijk, dan toch na een zeer kort tijdsverloop „heeft voort-„gezet en nog voortzet”. Ja wij vermeen en zelfs, als zeker te mogen aannemen dat het *H. Cecilia-Collegie* de voortzetting is van het H. Sacraments-Gilde, dat voor eeuwen in de *H. Stede* opgericht werd ter eere van het H. Sacrament van Mirakel.

Gaarne geven wij evenwel onze meening voor een betere.

Dat het Gilde van het H. Sacrament in de *H. Stede* bestaan heeft, is eene onbetwistbare waarheid, en dat het uit broeders en zusters bestond, gelijk zulks nog heden het geval is met de Broederschappen van het Allerh. Sacrament des Altaars, is meer dan waarschijnlijk. De bewijzen zijn te over uit fundatien en testamenten uit dien tijd, dat niet alleen vrouwen, maar ook mannen hunne groote vereering voor het Allerheiligste openlijk betoonden, om zelfs te mogen veronderstellen dat alléén de vrouwen uit de 15e en 16e eeuw zich gevormd hadden tot een Gilde om God in Zijn H. Sacrament te vereeren en te aanbidden.

Ongelukkiger wijze ontbreken ons over genoemd Gilde bijna alle bescheiden uit het grijs verleden. Noch

de stichtingsakte, noch de namen der gildebroeders en zusters, in geregelde orde, zijn ons bewaard gebleven. Dit is evenwel zoo te verstaan dat uit het weinige, dat tot den huidigen dag uit de archieven opgedolven is, geen geregeld verslag van het eens zoo bloeiend gilde kan gemaakt worden.

Een Schepenbrief maakt evenwel hierop eene uitzondering. Hij is gedateerd 1498 en is in *extenso* te lezen in het tot nog toe niet overtroffen werkje van *Mgr. Pluym: Het H. Sacrament van Mirakel in de H. Stede te Amsterdam.*

In dien Schepenbrief lezen wij dat in 1498 vier vrouwen uit de aanzienlijkste geslachten van Amsterdam voor Schepenen verklaren dat zij in hare hoedanigheid van „overste overwiven van *tsacraments-gilde*” „bij goeddunken van meer andere” fundeeren vijf H. H. Missen per week „tot lof ende eer van „gode van hemelryk dat waerde heylighe Sacrament in troest ende hulp van allen gelovigen kersten zielen.”

De aangehaalde Schepenbrief bewijst dus dat er een gilde van het H. Sacrament bestaan heeft, terwijl wij bij *Ter Gouw* in zijn *Vrouwen-oproertje*, en bij *Jan Wagenaar* in zijn *Beschrijving van Amsterdam* lezen dat in 1531 en in 1573 het gilde nog in bloei was. Op den 26 Mei 1578 brak evenwel ook te Amsterdam de storm los, welke reeds in andere plaatsen van ons land altaar en haardstede verwoest had, waardoor ook o. a. het Gilde een gevoelige knak kreeg.

De flauwheid der katholieken in de 16e eeuw, het slechte voorbeeld van enkele priesters, die hun heilig priesterambt verwaarloosden of verloochenden; de

strijd tegen het gezag vóór dat *Joost Buyck* de teugels der regeering in handen had gekregen; de politieke houding van sommige katholieken die strijd voerden niet tegen den katholieken godsdienst zelven, maar tegen de wettige regeering, ziedaar de redenen, welke het hare hebben toebedragen tot de „alteratie,” tot het schandelijk verraad van 1578.

Op dien dag werden de trouwgebleven geestelijken met de hoofden der burgerij de stad uitgezet. Een nieuwe Magistratuur, bestaande uit de heftigste politieken en uit de voornaamste kopstukken der hervorming gingen op het „cussen van Joost Buyck en „de andere” zitten. Zij herstelden wel is waar spoedig de orde, welke door omgekocht „vreemd volk en „lustige kwanten” was verstoord, doch den katholieken werd verboden hun godsdienst waar te nemen.

Nu zal men vragen was Amsterdam dan in één dag geus geworden?

Volstrekt niet.

Amsterdam dat „als een lelie onder de doornen” had gestaan, was en bleef katholiek; slechts een zeer klein gedeelte was de hervorming toegedaan. Maar juist dat kleine gedeelte had den teugel in handen gekregen, en het wist door plakaat als anderszins de katholieke meerderheid in haar heiligste rechten te krenken en te onderdrukken.

Diezelfde wanverhouding zien wij nog dagelijks om ons heen. Wie onzer herinnert zich bijvoorbeeld niet den tijd, toen de overgrootste meerderheid van Nederlands bevolking, de katholieken en geloovige protestanten, jarenlang door een kleine meerderheid in haar dierbaarste belangen gekrenkt werd door de ongelukswetten van 1857 en 1878?

De regeering van het meer dan $\frac{3}{4}$ katholieke Amsterdam ¹⁾ was dan geus, en kerk en klooster werden vervreemd en verwoest; doch het geloof der vaderen kon men den katholieken niet ontnemen. Getroost door de belofte van den Zaligmaker: *Ik ben met U al de dagen tot aan de volcinding der wereld* (Matth. XXVII: 20), kwam men in „huiskerkjes”, welke men in sommige woningen had opgericht, bij elkander en men vierde daar de H. Geheimen, in de hoop nog eenmaal het gestolene terug te krijgen. Ja die hoop was onder de katholieken in het begin van 1600 nog zóó sterk, dat bijvoorbeeld *Allert Pieters Boelens* den 25 november 1606, dus 28 jaar na de „alteratie,” „int particulier duysent carolus gulden testeert omme „op te rechten ende taugmenteren offe te doteren de „vicarie by myne Sal. voirouders gefundeert opt autaar „van S. Pieter dat plach te staen in de ouwe kerck; „ende so nyet dan tot ailmisse ²⁾.” Men werd evenwel in die verwachting teleurgesteld; doch na eenige jaren van onderdrukking kwam verademing, en het katholieke Amsterdam begon te herleven. De eerste gedachte zal wel geweest zijn de devotie tot het H. Sacrament van Mirakel, waardoor Amsterdam van God zoo veel gunsten had ontvangen, te herstellen en voort te zetten. Tot dat einde vereenigden zich enkelen uit den aanzienlijken stand en men herstelde een eeuwenoud Gilde ter eere „Godts ende der sielen salich- „heyte ter eeren van het alderhoochwaardichste ende

¹⁾ Bilderdijk in zijn Geschiedenis des Vaderlands D. XIII blz. 22 zegt dat zelfs in het begin van 1600 de Roomschen $\frac{2}{3}$ uitmaakten van de aanzienlijke geslachten, $\frac{3}{5}$ van de burgerij en $\frac{7}{8}$ van het platte land.

²⁾ Archief Heereman v. Zuydwyk, mij welwillend ter inzage verstrekt.

„alderheylichste Sacrament des outaers.” Het juiste jaartal der stichting, of beter gezegd dat der voortzetting is onbekend, doch door onderstaande akte, welke men ongelukkigerwijze vergat te onderteekenen en te dateeren, kan men het veilig stellen: begin 17e eeuw.

De akte ¹⁾ luidt:

Alsoo voor eenige jaeren *herwaerts* ²⁾, by ons ondergeschreven, ter eeren Godts ende der Sielen Salielikeit, begonnen ende onderhouden is, seeckere weckelycke byeencompste omme met malcanderen te singen den goddelycken dienst, op Donderdach in de week, ter eeren van het *alderhoochweerdichste ende alderheylichste Sacrament des outaers*, Ende datt wy deselve byeencompste onder sekere ordonmantie, bestaende in verscheyde articulen, hebben gecontinueert, ende noch genegen syn te continueren, doch alsoo wy bevinden, dat deselve articulen in eenige pointen ende om voorgevallen occasien, watt dienen geamplieert ende op nieus mette oude geconfirmeert. Soo ist dat wy te samen geraeden hebben gevonden, deselve by den anderen te vervoegen inder manieren hier naevolgende:

Men sall alle jaeren op off omtrent den feestdag van H. Cecilia by meerderheyt van stemmen kiezen:

Den President

Den Vice President

Den Fiscus

Den Secretarius ende

Den Magister ceremoniarus.

By welcke vyff personen alles sal worden gedaen tgene tott welstant ende dienst van de byeen compste sal strecken.

¹⁾ Archief H. Cecilia-Collegie.

²⁾ Wij cursiveeren in deze akte.

Den president, off in syn absentie den vice-president, sal in alle voorvallende saecken off questien om iets te besluyten de stemmen colligeren ende by stuytinge sal met twee stemmen concluderen.

Sal mede (off in absentie als voren) ten overstaen van de andere synne vier confraters, in bediening wesende, vermogen te ordonneeren een Extraordinaris byeen compste en de datt ter plaetse daer de ordinaris byeen compste is.

Den Fiscus sal op de byeen compste 't allen tyde mogen proponeren tgene hy ten dienste van de byeen-compste ende ten profyte van dien sal vinden gera-den te syn, alsmede te beneerstigen dat alle boeten naer behooren worden betaelt.

Den Secretaris sal gehouden wesen alle de moochlijcke absenten aen te teykenen, off in syn absentie die de voorste in bediening is, ende de boeten daertoe staende ten tijde van de verkiesinge invorderen ende ontfangen, daarmede alles wat nodig is te betaelen ende daarvan ten tyde voorschreven behoorlijke rekeninge, bewys en reliqua doende ende gevende.

Den Magister Ceremonarium (sic) sal gehouden wesen alle buyten persoonen by de musicq comende te verwellecomen ende haer sang te versoucken mett goetduncken van de confraters

Item sal hy ten tyde van de jaerlycxse recreatie ende maeltytt de confraters verwelcomen ende voorts op alles letten watt tot reputatie van de byeen compste nodig is.

*Volgen de articulen van Ordonnancie van de
byeen compste.*

1. In den eersten sal de byeen compste wesen het geheele jaer door, eens ter weecks ende datt op

donderdach *ten huysse van Roeloff Codde* off daer men naermaels soude mogen ordonneeren.

2. Men sal gehouden wesen ter voorschrevene plaetse ende dage te verschijnen voor de laetste slach van de clock van thien uyren, voormiddagh, te volgen de naeste bystaende clocke van den huysse alwaer de byeen compste is.
3. Wie naer de voorschrevene wijze van thienen compt, soo hy in bedieninge is, sal verbeuren vier stuyvers, soo niet twee stuyvers, ende niet comparerende achtt stuyvers off vier stuyvers respectievelyck.
4. Wel verstaende, iemand comende *naer 't lesen off singen van het Evangelie* sal in de geleicke boeten van absenten vervallen syn, gelyck oock degene die vrouch genouch gecomen, sal scheyden voordat *St. Jans Evangelie* sal gelesen syn.
5. Boven 't getal dergenen die alreede in de voorschreven byeencompste compareeren ende haer de wetten derzelve onderworpen hebben, sal niemant worde aengenomen tensy met meerderheyt van stemmen.
6. En die, die als vooren hiernamaels in de byeencompste sal worden geadmitteertt, sal voor syn incompste betaelen aen den Secretaris de somme van thien guldens ende daer en boven voor de boucken vyff gulden ende sal alsdan in alle de boucken van de byeencompste deelachtig wesen.
7. Boven de voorschreven ordinaris byeencompste sal men gehouden wesen noch te compareren op de H. H. Sacramentsdagen ende den feestdach van de H. Cecilia alles op dobbele boeten 't sy oock op watt dach deselve souden mogen comen.

8. Iemand sieck wordende en absenteerende op den dach van de byeencompste sal verbeuren telckens twee stuyvers ende in bedieninge synde vier stuyvers.
9. Iemand uyter stadt synde sal verbeuren als int voorgaende achster articul.
10. Iemand comende een kindt te verliesen sal de byeencompste vereeren met de somma van thien guldens, sal oock de vader gehouden wesen alle de confraters te laten aenspreecken ende ten tyde van de begraffenis haer naemen oplesen op de verbeurte van yder persoon, die niet aengesproocken off gelesen sal worden, de somme van twintich stuyvers.
11. De confraters in deser manieren aengesproocken synde, sullen gehouden wesen te compareren ende int wederkeeren van de begraeffenis ten huysse van de overleden te comen, op de verbeurte van twintich stuyvers ende de absenten uyter stadt en siecken thien stuyvers.
12. Welverstaende dat de twee voorgaende articulen mede sullen onderhouden worden soo wanneer iemant van de confraters selfs off oock syn huysvrouw desen werelt comt te overlyden, des datt alsdan wegen den overleden niets en sal worden gegeven.
13. Ende soo wanneer iemant van de confraters off syn huysvrouw deser werelt sal comen te overliden sal men gehouden wesen, ses weken achter den andere met malkanderen te singen een requiem ende dat ter plaetse dagh ende uyre hierboven geschreven, ende voorts het geheele jaer door naer den dienst lesen Misere(re) ende De profundis.

14. Soo bevonden wort by pluraliteyt van stemmen dat men eenige nieuwe boucken soude mogen aencoopen, deselve sallen by de Secretaris verschooten en in rekeninge gebracht synde, by de gemeene confraters betaelt worden.
15. Iemant by leven off sterven scheydende van het collegie, sal syn aenpart in de boucken verliesen sonder eenich deel daeraen te reserveren, welverstaende dat die vrywilligh scheydt, boven syn verbeurte boeten sal betaelen aen den Secretaris de somme van vyff guldens, blyvende de voorschreven paerten te profyte van de confraters, het collegie onderhoudende.
16. Wordt collegialiter verstaen ende geampliert dat in plaets in het 2e artykel verhaelt van voor thien ure de confraters te moeten compareeren, sullen gehouden wesen voor negen uere ter voorseyde plaetse te compareren op de boete verhaelt.
17. Wort noch geampliert op het 11e artyckel dat in cas van quade siekte ofte schrupuleusheynt niet gehouden sullen wesen voor off naer in huys te comen, maar gehouden wesen het lyck van huys wederom aen huys te convoyeren op voorseyde boete.

Ouck het 10e artyckel wordt geexcipieert dat de confraters niet gehouden sullen wesen de thien guldens te betaelen voor tversterven van kinderen.

Wordt naerder verstaen dat in cas van absentie tsy van huys ofte sieck de geldboete sal betaelt worden.

Tot zoover de niet onderteekende en niet geda-teerde akte.

Een der onderteekenaars is zonder twijfel geweest *Roeloff Codde*, want ten zijnen „huyse werden de by-„eencompste” gehouden. Met minder zekerheid is vast te stellen of *Nicolaes Hayman Coeck*, bij wien, toen *Codde* in geldelijken nood raakte, de byeen compste gehouden werd, ook tot de oude onderteekenaars behoort. De veronderstelling is evenwel zeer aanneemlijk, want beide mannen, van ongeveer gelijken leeftijd, waren niet alleen aan elkander verwant, maar zij konden bogen op nauwe verwantschap met enkele der „overste overwiven” die in 1498 eene fundatie stichtten ter eere van „dat waerde heylighe „Sacrament.”

Wat nu den datum der stichting betreft, of zooals boven gezegd dien der voortzetting van het oude gilde, zoo herhalen wij, dat wij zonder gevaar te loopen van de geschiedenis geweld aan te doen, dien stellen kunnen in het begin 17e eeuw, en wel op grond dat de akte, welke lang voor 1656 gepasseerd moet zijn, zegt, dat de goddelijke dienst *voor eenige jaeren herwaerts* gehouden werd. Dit „herwaerts” kan nu beteekenen 10, 20, 50 jaar en meer. Hoe gaarne wij den *juisten* datum zouden willen vaststellen, zoo zijn wij evenwel daartoe tot ons leedwezen niet bij machte.

De medewerking van *Roeloff Codde* en van *Claes Coeck* — immers in hun huizen hield men de „by-„eencompste” — zijn echter voor ons verhaal van groot nut, want beide mannen vormen den *trait-d'union* tusschen het oude gild en zijne voortzetting, al geschiedde zulks ook onder een anderen naam. Door hunne verwantschap met, ja door de afstamming in rechte lijn van haar of hem die in de *H. Stede* vóór 1578 hetzij gildezuster of kerkmeester was, waren zij,

en na hen hunne opvolgers, als het ware *par droit de naissance*, indien men het erg gezochte woord hier gebruiken wil, *de Wachters der H. Stede*. Het verwondert ons derhalve geenszins dat zij, evenals hunne voorgangers, „met goetduncken van meer andere” het oude gilde weder in eere herstelden, waardoor later in eigen kring en ook daarbuiten — zooals wij straks zullen zien — honderde en honderde katholieken niet alleen des donderdagochtends, maar ook in het bijzonder op den jaarlijkschen gedenkdag en op de Eeuwgetijen van het H. Sacrament van Mirakel, in de gelegenheid gesteld zijn hunne liefde en eerbied voor het Allerheiligste te betuigen.

Wie waren nu *Roeloff Codde* en *Nicolaes Haymen Coeck*?

Eerstgenoemde werd geboren voor 1590 uit het huwelijk van *Pieter* en *Maria Roest*, in het huis genaamd *De Twee Kodden*, gelegen op den Nieuwenzijds Voorburgwal. Zijn grootmoeder was *Anna*, de dochter van *Goossens Recalff Bardesius*, die, ofschoon met roem den opstand der Wederdoopers onderdrukte, later wat „luijterde”. Zijn overgrootvader *Pieter* huwde in eersten echt *Ael Ysbrands Heinendr* en hertrouwde *Neeltje Hem*. Door aanhuwelijking was *Roeloff* verwant aan de *Bickers*, *Boelens*, *Hollesloot* e. a. Hij had echter tot oom den bekenden *Dr. Martin Jansz. Coster*, Burgemeester na de „alteratie” en tot neef den niet minder bekenden Burgemeester *Mr. Willem Bardesius*, die den Prins van Oranje aanried, alhoewel te vergeefs „dat men de H. Stede t’eenemaal soude raseren, „noch den eenen steen laten lighen op den anderen”. De Prins, die, daar waar het gold de politiek, in het huichelen zijn meester niet gevonden heeft, moet

daarop geantwoord hebben, terwijl hij het hoofd schudde „zyt ghy sonder sonde, „werp den eersten steen”.

Of nu de godvruchtige *Wendelmoot Claes Heynen* en *Nelle Boel Jacob Bickers wyff*, de bekende overwijven, die tot zijne verwanten behoorden — òf wel *M. Willem Bardesius*, zijn neef, de would-be „raseerder” der *H. Stede*, de oorzaak waren dat *Roeloff* zich tot de *H. Stede* in het bijzonder voelde aangetrokken kunnen wij niet beslissen.

Claes Haymansz Coeck ¹⁾ geb. 1599 stond nog in nauwer verwantschap dan *Roeloff Codde* tot de overwijven en kerkmeesters der *H. Stede*. De vrouw van zijn overgrootvader was de hiervoor genoemde *Wendelmoot*, zijn grootvader was de kerkmeester der *H. Stede* en zijn grootmoeder *Geerte* was het overwif van het Gilde, en behoorde tot een der dames van het „Vrouwen oproertje” dat de ergernis en lachlust van *ter Gouw* in zijn *Geschiedenis van Amsterdam* erg heeft opgewekt en hem deed schrijven „het was een „vermakelijke historie, veroorzaakt door domme dweep„zucht van aanzienlijke dames, die waanden te strijden voor de eer van het Sacrament en daardoor „honderd andere vrouwen van allen stand, tot zelfs „Griet de Schuurster in de war brachten.”

Dit „oproertje” was namelijk ontstaan door dat de stad op een erf der *H. Stede* een huis wilde bouwen waartoe de fundamenteën reeds gelegd waren. Toen men echter wilde gaan metselen trokken des nachts 300 man met schoppen gewapend onder aanvoering der overwijven naar het erf en wierpen het geheele

¹⁾ Zie over dit geslacht *Gesch. v. h. R. C. Maagdenhuis* door wijlen T. C. M. H. v. Ryckevorsel, lid van het H. Cecilia Collegie.

fundament weder toe. Dit vergeefbaar doch misplaatst optreden kostten de dames heel wat tranen en boeten. ¹⁾

Keeren wij terug tot *Roeloff Codde*, die volgens het Verpondingsboek reeds vóór 1643 het huis bewoonde waarin het Collegie zijn byeencompste hield. Het huis was gelegen Kalverstraat hoek Wijde Kapelsteeg, en was als volgt ingericht „een voorhuys met sydel- „camer er naest, de sael met bybehoorend portael, „een ondersael, het kantoor, en daarboven twee camers”. In „de sael”, waarin naar alle waarschijnlijkheid de H. Dienst verricht werd, hing „een schilderye daer Christus Maria int Hoffie verschynt en een „groote schilderye van den Paus Gregorius met een „groen gordyn daarvoor”. ²⁾

Wijlen de collegiant, de Heer v. *Ryckevorsel* zegt in *Geschiedenis van het R. C. Maagdenhuis* blz. 82, dat het Collegie zijn vergaderplaats zocht zoo dicht mogelijk in de nabijheid der *H. Stede* en dat de vensters van het huis van *Codde* uitzicht gaven „op die heilige „plaats, waar de katholieken zoo innig betreurden „dat zij hunnen Verlosser niet meer in het H. Sacrament konden vereeren.”

Of dit nu de redenen waren waarom men bij *Codde* kerkte, laten wij in het midden. Zeker is het dat men van uit den zijgevel het volle uitzicht heeft op het oudste gedeelte der *H. Stede* dat met tufsteen gebouwd is en dat door *Jan Wagenaar* genoemd wordt den „*Heiligen Hoek*” „alzo — schrijft hij — de haardstede, aan „de oostzijde der Kalverstraat gelegen, en in den omtrek „der kapelle begreepen geweest is. De noordwesterhoek

¹⁾ Zie mijn »Een oud-amst. familie Paneel”. Jaarb. Alb. Thijm 1893 blz. 164.

²⁾ Oud Holl. 1884 blz. 43.

„(tegenover het huis van Codde) wordt, zelfs nog „tegenwoordig, *de heilige hoek* genoemd.”

Door ongeluk in zaken moest *Codde* zijn huis ont-ruimen. De schilderijen verhuisden in 1657 naar het Heerenlogement, en het Cecilia-Collegie was naar zijn overbuurman *Nicolaes Hayman Coeck* gegaan.

Alvorens ook met onzen geest naar het huis van *Coeck* te verhuizen, wenschen wij even stil te staan bij den naam, welken het Collegie draagt.

Vanaf de vroegste tijden werd dagelijks in de *H. Stede* onder de *H. Mis gezongen* ter eere van het Allerheiligst Sacrament. Ook werden de kerkelijke getijden van het Eerwaardig Sacrament niet alleen op den dag der processie, maar ook op het octaaf van dien dag gezongen met bijzondere vergunning van den Bisschop van Utrecht in dato 1504. Deze vergunning werd in 1555 nog uitgebreid en mochten de getijden ook in de dagen tusschen den feestdag en het octaaf niet alleen gebeden maar ook *gezongen* worden, „niettegenstaande het ordinarium van Utrecht” ¹⁾ Wij zien uit deze twee bisschoppelijke vergunningen en uit het hierboven gemelde gebruik om *dagelijks te zingen*, dat de zang een zeer voorname plaats innam in de *H. Stede*. Geen wonder dan ook dat *Codde*, *Coeck* en hunne vrienden bijeenkwamen „omme met „malcanderen te singen den goddelycken dienst ter „eeren van het alderhoochwaardichste Sacrament,” en dat zij daarom de *H. Cecilia* tot patrones verkozen.

Ofschoon de Magister Ceremoniarus gehouden was „alle buyten personen haer sang te versoucken” was het Cecilia Collegie volstrekt geen zangcollegie, zoo als sommigen meenen. Integendeel uit oude aantee-

¹⁾ Pluym blz. 71.

keningen, bevestigd door een breve van Paus Innocentius den XIIen was de juiste titel van het Collegie *Broederschap van het Allerheiligste Sacrament* en werd de H. Mis gecelebreerd „in den sekeren bid- „plaets ofte oratio welcke tot Amsterdam canonike- „lycke is opgerecht.”

Dat de broeders en „buyten persoonen” met hun zang de H. Handelingen opluisterden was dus zeer natuurlijk.

Wekelijks dan ook werd een gezongene H. Mis ten huize van *Codde* en later in dat van *Coeck* opgedragen, zooals uit de eerste en latere akten blijkt.

De Hervormers hadden den katholieken hunne kerken met bijbehorende fondsen en inventarissen ontnomen en op strenge straffen werd de uitoefening van het voorvaderlijk geloof verboden. Onder zulke droeve omstandigheden bleef den katholiek niets anders over dan, voorgegaan door hun priester, zoo bedekt mogelijk, de H. Geheimen te vieren. In dezen benarden toestand kwam een kleine verbetering toen den 9 april 1609 het Twaalfjarig Bestand geteekend, en oogluikend toegestaan werd dat men den godsdienst binnenshuis konde uitoefenen. De „Eerwaerde „Kerckeraet” ofte wel de Bedienaars van het Goddelijk woord namen met deze kleine verleende vrijheid — ofschoon zij zelven, o wonder, de vrijheid des gewetens predikten, — geen genoegen. In 1656 dienden zij bij Burgemeesteren en Schepenen — evenwel te vergeefs — een lange lijst in van meer dan 60 paepsche vergaderplaetsen, ten einde deze „afgodische „vergaderinge soo hier en daer in de stadt met alle „ernst mogen worden gheweert.” ¹⁾

¹⁾ Stedelijk Archief. H. S. 't *Kerckelyk Amsterdam*.

Onder die aan den *E. Kerckeraet* zoo hinderlijke bedepplaatsen komen voor:

In de Calverstraet op de hoeck van de Wyde Capelsteegh. en Noch over de capel tot Koeck.

In deze aangeduide plaatsen vinden wij terug het huis van *Codde* en dat van *Coeck*.

Daar nu *Roeloff Codde* in 1656 in déconfiture is geraakt, zoo heeft men zijn huis waarschijnlijk toch maar als „verdacht” op de lijst gebracht. Men had daar immers al zoo lang gekerkt? Dat *Coeck's* huis als een paepsche vergaederplaats genoemd wordt, bevestigt onze meening dat in 1656 de byeencompsten daar reeds gehouden werden.

Uit oude notitien en uit het Memorieboek van *Het Boompje*, mij voor eenige jaren welwillend ter inzage gegeven, zien wij dat vooral op de feestdagen van het H. Sacrament van Mirakel niet alleen de H. Mis gezongen werd, maar dat men ook een predikatie hield in *Ecclesiae Domo Nicolai Coeck*. Pater *Mathias Lodewyckx*, in *Missione Amstelodamensi Anno 1662*, Pater *Duyseius*, Pater *Morgatius*, alle Vajers van *Het Boompje*, kwamen in eigen persoon op den herdenkingsdag van het Mirakel den H. Dienst verrichten. En aangezien nu in genoemd Memoriaal het huis van *Coeck* als *Ecclesiae Domus* wordt aangeduid, zoo ligt het voor de hand dat in dat huiskerkje, niet alleen in eigen kring, maar ook buiten den kring, het jaar- en eeuwgetij van het Amsterdamsch Mirakel, gelijk zulks nog op den huidigen dag in 't *Boompje* geschiedt, luisterrijk gevierd is geworden en dat vele „buyten personen” op die dagen daar ter kerke gingen.

Indien wij uit oude rekeningen zien — toen het

Collegie overgebracht was „in de kerk van d'eerwaer-
 „dighe Paters Minnebroeders genaempt het Boompie”
 — met hoeveel luister het jaargetij gevierd is, en
 hoeveel betaald is geworden „aen de musiquanten
 „voor musicq” en „aen koeken voor de sangers” dan
 zullen de Eeuw-getijen zeker met niet minder luister
 bij *Codde* en *Coeck* gehouden zijn geworden, te meer
 daar hunne woningen zoo in de onmiddelijke nabij-
 heid lagen van de *H. Stede*. Natuurlijk zal men in
 de andere huiskerkjes ook het Eeuwgetij wel gedach-
 tig zijn geweest, ofschoon de geschiedenis ons daarvan
 niets anders heeft nagelaten dan een gedachtenisplaat
 van beide Jubileën. Ja zelfs in het Beggijnhof, waar
 de 500^e gedenkdag van het Mirakel zoo luisterrijk
 gevierd werd, is van een Eeuwgetij van 1645 en 1745
 niets bekend, *voor zooverre* Pastoor van den Akker
 ons in zijn belangrijk werk over *Het Beggijnhof* verhaalt.
 De Eerw. Schrijver zegt dan ook van 1645 „Wij mo-
 „gen opmaken uit den jubelzang door Vondel op het
 „Eeuwfeest gedicht, dat het derde eeuwgetij op het
 „Beggijnhof met bijzondere plechtigheid gevierd zal
 zijn.” En van 1745?

Het is opmerkelijk dat wij in dit jaar geene aan-
 teekening vinden over het 4e Eeuwfeest.

Om nu uit het overschoon gedicht van Vondel
 die, zoo als uit de ons bekende polemieek gebleken
 is, niet door *Marius* maar door Pater *Laurens* tot de
 katholieke kerk teruggebracht is geworden, te moeten
 besluiten dat het Eeuwgetij op het Beggijnhof „gevierd
 „is geworden,” gelooven wij gerustelijk niet te „mogen
 „aannemen.” Van het feest in 1745 bestaat volgens
 Pastoor *v. d. Akker* „geene aantekening” niettegen-
 staande de Beggijntjes van bijna alles aantekening

hielden. In het bij ons berustend H. S. van het Begijnijntje *Aeltge Jans van de Poel*, die in een lijvigen bundel de *Devaersche Sarmoenen* van den geleerden *Marius* overgeschreven heeft, wordt ook van de Jaargetijden geen enkel woord gerept.

Evenmin kunnen wij, met de geschiedenis in de hand, de Beggijnhofskerk herdoopen in *H. Stede*, want zulks zoude een magistrale zonde zijn tegen de historie. Zeer zeker is zij, na de schitterende en plechtige wijze waarop zij in 1845 het 5e Eeuwgetij vierde, de geliefkoosde plek, ja de plaats bij uitnemendheid geworden waar duizende en duizende katholieken bij elkander komen om het jaarfeest te herdenken en waar men ook sinds eenige jaren des donderdags, zijn liefde en eerbied tot het Allerheiligste kan uitstorten ¹⁾. Hoe gelukkig, ja zielsverheffend dit ook voor de Katholieken van Amsterdam is, de *H. Stede* is zij echter niet en kan zij nimmer worden, daar het wonder geschiedde op de plaats waar thans nog de *H. Stede* staat.

Voor elken waren Amsterdammer, die de historie van zijn stad liefheeft en eerbiedigt, is en blijft de tegenwoordige Nieuwezijds-Kapel de *H. Stede*. Mgr. Pluym schrijft dan ook terecht in zijn genoemd werkje „*de H. Stede is der verwoesting niet prijs gegeven* ²⁾”. „Statig, als in de dagen van hare glorie, verheft zich „haar torenspits nog altijd boven de daken; en al is

¹⁾ Ten einde zoo duidelijk mogelijk te zijn, zoo zij hier opgeteekend dat, evenals in Het Boompje, en waarschijnlijk ook in andere kerken, de jaargetijden ook in het Begijnhof zijn gevierd, zoo als blijkt uit gedrukte »Predikationen op het Amsterdammer „wonder” van de jaren 1736, 1754, 1774, 1784, en 1822, welke preeken gehouden zijn op het »Bagijnhof.” Van Paus Clemens den X ontving ook »de Bidtplaats” van het Beggijnhof ter gelegenheid van den bouw zijner kerk de vergunning een Broederschap van het Allerh. Sacrament op te richten.

²⁾ Wij cursiveeren.

„haar naam met een anderen verwisseld; en al prijkt het „opschrift in gouden letteren niet meer op den voorge- „vel; en al weergalmen niet langer hare gewelven de „zoete lofzangen van den engelachtigen Leeraar, en al „komt er de pelgrim niet meer neerknielen, om aan de „voeten van Jezus troost, hulp of genezing te vragen; „hare sprakelooze muren verkondigen toch immer den „oorsprong van haren vroegeren luister, en lang nog, *zoo „lang de eene steen op den anderen zal blijven*, ¹⁾ zullen zij „den verren na komeling toeroepen: De Allerhoogste „God heeft binnen ons teekenen en wonderen verrigt”.

Met het oud-mirakelboekske zeggen wij ook *ende die plaats, daert* (het wonder) *is gheschiet noemt men ter heylighen Stede*.

Na deze korte doch noodzakelijke afwijking van ons verhaal, bevinden wij ons weder bij *Nicolaas Coeck*, in wiens huiskerkje de jaarfeesten van het H. Sacrament van Mirakel zoo plechtig door de Paters Franciscanen werden herdacht. Jammer dat de man zelf, die in alle opzichten een hoogst verdienstelijk katholiek was, slechts enkele jaren in zijn eigen huis aan die feestviering kon deelnemen. Op den 4 Augustus 1669 ontsliep hij in den Heer. Pater *Lodewyckx* hield den 5 September ter gelegenheid van den maandstond, „in domo mortuaria”, ²⁾ de lijkrede. Diep betreurd door zijn vrouw en kinderen, werd het lijk van den man, die tijdens zijn leven de achting van zoo velen genoot, zeker met oprecht leedwezen door al zijn confraters grafwaarts gedragen. Zijn zoon *Michiel* volgde hem op, terwijl zijne weduwe *Maria Broers Meebaal* haar huis verder ter beschikking der geloovigen bleef stellen.

¹⁾ Wij cursieveeren.

²⁾ Memoriaal van 't *Boompje*.

Daar door verandering van tijden eene herziening van het reglement noodig werd geacht, zoostelden de collegianten of beter gezegd de gildebroeders op 25 februari 1672, „synde S. Matthysdach”, het volgend besluit op:

In de Naeme des Heere Amen.

Overmits de articulen die in de voorgaende blaeden van dit boeck geschreven zijn, met onderteekeninge van de collegianten door v(er)suyminge niet becrachticht syn geweest, soo ist dat tot meerder welstant van het collegie, de tegenwoordige collegianten van 't selve collegie, eenpaerlijk voor goet geoordeelt hebben om in toecomende alle cavillatien voor te coomen haer selven aen de hierna volgende ordinantien ende articulen te onderwerpen ende de selve met haer eygen handteekeninge te bevestigen.

Dus hebben wy dan geraede gevonden, deselve by den anderen te vervoegen, indermaniere hierna volgende ¹⁾:

De byeencompste sal wesen donderdagh ten huyse van de Weduwe van onsen gewesenen confrater *Nicolaes Hayman Coeck* off daermen namaels soude tmogen coomen te ordoneren.

Art. 2 wordt veranderd „in de laetsts slach van de clock van „neegen uyren”.

Art. 5. Boven tgetal van 17 die alreede in de voors byeencompste compareren, ende haer de wetten derselve onderworpen hebben, sal niemant werden aengenomen als noch 3, maeckende 20 in getal.

Art. 8, 9, 10, 11, 12 vervallen.

Art. 13 wordt vermeerderd met: Oock sullen de confraters gehouden syn op de begraeffenis, soo der geen besmettelycke siekte regneert, tydelyck inthuys van den overleden te compareren op de verbeurte van twintich stuyver, sonder dat eenich beletsel plaets sal hebben; des sullen de confraters moeten aengesproocken ende na de bloetvrienden opgelesen worden, ende van de begraeffenis weder int sterfhuys comen op boete als boven.

Slotartikel. Op den feestdach van de H. Cecilia ofte corts daerna sal men proponeren off men een vrolycke maeltyt sal hebben off niet ende by sooverre de meeste stemmen resolveren tot een maeltyt soo sullen de andere confraters hun daerna moeten voegen, ende ingevallen sy op de maeltyt niet en comen

¹⁾ Kortheidshalve deelen wij alleen de nieuwe en gewijzigde artikelen mede.

off soucken te compareren, soo sullen evenwel alle non comparanten moeten contribuieren ende betaelen de helft van tgene by de comparanten op de voors. maeltyt sal coomen verteert te worden.

Dit aldus gearresteert by ons present confraters op de 25 februari, synde S. Matthysdach en met onse onderteekeninge bevestigt.

Alsoo op 25 februari door eenich verlet de voorgaende articulen met onderteekeninge niet bevestigt syn, soo sulx nu op heden den 3 maert 1672 geschiet, presentibus:

Corn ^e . Noorman.	Jan Franc. Massis.
Cornelis van der Mey.	Claude Louis de Surmont.
Paulo Cloots.	Claude Antoine Richard.
Gisbertus van Diemen.	Michel Coeck.
Jean van Tongeren.	Arnout van der Meye.
Reinier de Swaen.	Jorjan Boucart.
Pieter van Schoorel.	Nicolas And ^e . Tensini.
Herman van Diemen.	Gisberto van Susteren.
Guill Le Febure.	Bertrand de la Najje.

Het zoude ons te ver voeren indien wij hier in eene biographie traden van de bovenstaande en van de hierna volgende gildebroeders. Wij vermeenen echter niet onopgemerkt te moeten laten dat, even als in het oude H. Sacraments-Gilde, de bovenstaande en enkele hierna genoemde broeders behoorden tot de aanzienlijksten van Amsterdam en dat zij tot elkander in zeer nauwe bloedverwantschap bestonden.

Oningewijden mogen het *Collegie* van nepotismus verdenken, doch zij die de geschiedenis kennen, weten dat het *Cecilia Collegie* in de 17e en 18e eeuw bij benoemingen de traditie van het oude Gilde gevolgd heeft, zoo als ons de beide lijstjes der overlijven van 1498 en 1531 duidelijk doen zien.

Van de hier bovenstaande onderteekenaars waren 2 Regent van het Maagdenhuis, 2 van het Oud-Armenkantoor en 2 van het Jongensweeshuis. De meeste

waren geboren Amsterdammers en al droegen enkele hunner een Zuid-Nederlandschen en Italiaanschen naam, zoo waren hunne vrouwen, misschien op eene enkele uitzondering na, gesproten uit de oude Burgerij, aan wie *Joost van den Vondel*, ter gelegenheid van het 300jarig feest van Mirakel, zijn *Eeuwgeety* opdroeg.

Den 25 November 1675 werd door de Gildebroeders „met eenparige toestemminge vastgesteld tot meer-
„der welstant vant musicale collegie twelck nu is be-
„staende in een en twintich confraters dat men in
„geenderley manier tzelve getal sal exederen, ende
„soo by aflyvicheyt of exue van een off meer con-
„fraters het gebeurde datter nieuwe sollicitanten qua-
„men, in sulcken gevallen soo sal den Heer President
„van yder confrater een briefje afvorderen en sulx
„gedaen synde, by aldien bevonden wort datter een
„darde part van de confraters op haer briefje zullen
„gesteld hebben een 0 ofte nul, alsdan soo en sal den
„sollicitant int collegie niet mogen geadmitteert worden.
„Tot naercominge deses soo hebben alle de confraters
„dese resolutie met haere onderteekeninge bevestigt”.

Bertrand de la Naye.	Arnout van der Meye.
Pieter van Schoorel.	Claude Ant. Richard.
Herman van Diemen.	Dirck de Waele.
Guill. Lefebure.	Joan Gilles.
Corn. Noorman.	Jorjan Boucart.
Joan de Wale.	Gysbertus van Diemen.
Jan P ^r . Swanen.	Gysbertus van Susteren.
Gerbrand Ornia.	Jean van Tongeren.
Cornelis van der Meye.	Nic. And. Tensini.
Carlo Cloots.	Claude L. de Surmont.
Michiel Coeck.	Jan Franc. Massis.
Charles Barbou.	Reynier de Swaen.

Tot Collegianten werden verder benoemd in :

- 1678 Melchior van Susteren.
Guilelmus van Tetz.
Pieter Loo.
Hendrik Barchman Wuytiers.
- 1682 Nicolaas Geelhand.
Hugo Vis van Groenewegen.
Ant°. van Schoorel.
Andr. Jo. de Wael.
Theodore de Roy.
Mart. van Papenbroek.
- 1685 Jan Occo.
Joh. Barchman de Walé.
Cornelius Gisbertus van Campen.
Jan Bapt. Barchman Wuytiers.
- 1686 Albertus Hovius.
- 1689 Wilhelmus van Campen.
- 1690 Franciscus Mollo.
- 1692 Nicolaes de la Naye.

In laatstgenoemd jaar verleende Z. H. de Paus *Innocentius XII* aan het *Collegie*, onder den titel van Broederschap van het Allerheiligste Sacrament verscheiden aflaten. Ofschoon de latijnsche breve zich niet in het archief bevindt, zoo bestaat er een „copye „uyt het latyn vertaelt” van den volgende inhoud

Innocentius den 12en paus.

Ter eeuwige gedagtenisse van de zaak. Alzoo (gelijk wij verstaen hebben) tot Amsterdam onder het Bisdom van Haerlem *canonikelyk* is opgerecht ofte opgerecht staet te worden in den sekere bidplaats ofte oratorio daer de misse geselebreerd werd, eene godvruchtige en devoote Broederschap ofte vergadering van Christi geloovigen van beyde de sexen, (nogtans niet voor menschen van den bijzonder ambacht) onder den titel van het alderheyligste sacrament ; welcke medebroeders en gesusters gewoon

zijn zeer veele werken van godvruchtigheyd en liefde te oefenen. Wy (opdat deeze vergadering of Broederschap dagelijks meerder aanwas en vermeerdering mag krijgen) ons betrouwende op de barmhartigheid van den almoogenden God en op de autoriteyt van de Heylige Petrus en Paulus, zyne apostelen, verleenen medogentlyck in Christo alle en een yder van beyde de sexen der Christi geloovigen die deze Broederschap ofte vergaderinge voortaan zullen intreedden, den eersten dag van haer intreading, zo zy waerlyck leetweezig zijnde, en gebiegt hebbende, het Alderheyligste Sacrament des Autaers ontfangen een volkoomen aflaet en kwytschelding van alle hare zonden. En aen dezelve reets daer ingeschreeven ofte die daer nog ingeschreeven zullen worden, zoo gebroeders als gesusters volkome aflaet en kwytscheldinge van alle haere zonden, zo zy leetweesig zijnde en gebiegt hebbende en voorsien zynde met de Heylige Communie, ofte zulks niet connende doen, ten minste met leetweezen den naem Jezus met den mond, zo zy konnen of zo zy niet en konnen dan metter Herten devotelyck zullen hebben aengeroepen: maer dezelve gebroeders en gesusters nu en hier naer in deselve broederschap en vergadering zynde, ook waragtelyck leetweesig gebiegt en met de Heylige Communie voorsien zynde, dewelck de bidplaats ofte oratorie van het voorseyde broederschap of congregatie, door de meedebroeders alleenig eens te verkiesen met approbatie van de ordinaris, van de eerste vespers tot den ondergang der zonne van dien Feestdag yder jaer godvrugtelyk bezogt en aldaer tot God haere godvruchtige gebeden uytgestort sullen hebben, voor de eendragt der christene princen, de uytroeping der ketterien, en verheffing van onse moeder de Heylige Kerke, verleenen Wy meede medogentlyck in Christo vollen aflaet en kwytscheldinge van haere zonden, daerenboven aen de voorzijde gebroeders en meedesusters, meede waerlyck leetweezig gebiegt en met de Heylige Communie voorsien zyn, deze Bidplaats op andere Vierdagen, tzy heylige weeck, of zondagen van het jaer door de voorsz gebroeders ook maer eens te verkiesen met approbatie van den ordinarius (als boven bezoeckende en aldaer biddende: op welke van de voorschreeven dagen zij zulks sullen hebbe gedaen, zeven jaer en zo veel mael veertig dagen (gezegd quadragenas) maer zo dikwyls zy in de misse en andere goddelyke diensten in het voorsz oratorie in die tyd gecelebreerd ende geleesen werdende, tegenwoordig zullen

hebben geweest, ofte ook in andere publike ofte particulieren congregatie van hetselve gebroederschap ofte vergadering ter eeniger plaetse te doen, ofte wel den armen zullen hebben in haer huijsen ontfangen, ofte vrede onder vyanden gemaekt ofte hebben doen maken, of bezorgen, ofte ook die de lighamen des overledene, zoo confraters en gezusters, als van andere naer het graf zullen vergeselschap, ofte eenigerhande processien door de permissie van den ordinarius te doen, ofte het alderheyligste Sacrament des autuers, zo in de processie als in het brengen by de sieken ofte op wat plaetse het op eenige tyd ook mogte werden gebrogt, zullen hebben vergeselschap: ofte wel zo zij belet zynde het teeken van de klokke daertoe gegeven zijnde, eens het gebed des Heeren ende Engelsche Groetenisse gezegd, of vyfmael hetzelfde gebed en groetenisse voor de ziele van de afgestorvene broeders en gesusters gelesen zullen hebben, ofte ten laetste ijmant tot de weg der zaligheyt gebragt ofte den onweetende de geboden Gods, en het geene ter zaligheyd van noode is geleerd, ofte eeniger hande ander werk van godvrugtigheyd en liefde geoefend zullen hebbe: zoo dikmaals voor elke oefening van de voorgeseyde wercken zestig dagen van de opgelegde ofte op eenige manieren schuldige penitentie in de gewoonlyke forme van de kerk. Willend dat deese zoo voor de tegenwoordige als toecomende en altyddurende tyden zal va(lid)-eeren. Wij begeeren nogtans, dat byaldien aen de gezegde medebroeders en gesusters (voorgemelde doende) eenige andere aflaet voor altyd, ofte voor den tyd (nog niet vervallen) durende, gegeven waer, dat deese teegenwoordige van geender waerden zullen zyn, en dat zoo wanneer het geseyde Broederschap ofte congregatie aen eenige andere aertsbroederschap mogte weesen ingelyft ofte nog ingelijft mogte werden, ofte op eenige manieren, ofte om eenige reden daarmede vereenigt wierd, dat alsdan de voorige Apostolike brieven door dien geenzins zullen werden benadeeld maer deze tegenwoordige dan te niet zullen weesen. Gedaen tot Romen. Apud Stam Mariam Majorem onder de Vischers ring den 12^{en} dag van January 1692, van ons Pausdom het 2^e jaar.

Uit dit apostolisch schrijven, dat zeker op schriftelijk verzoek van het *Collegie* gegeven werd, zien wij duidelijk bevestigd dat

1o. Het *S. Cecilia Collegie* een Gilde of broederschap was „van het alderheyligste Sacrament” en geen zangcollegie;

2o. dat het Gilde bestaan kan uit „meede-broeders „en gesusters.”

3o. dat, even gelijk het oude Gild bestond, volgens de ons bekende namen, uit de aanzienlijkste poorters van Amsterdam, het *Cecilia Collegie* samengesteld was uit „Christi geloovigen van beyde de sexen, nogtans „niet voor menschen van den bijzonder ambacht.”

En 4o. dat „in den sekere bidplaats ofte oratorio” van *Coeck* „de misse gecelebreerd werd.”

Evenwel kort na 1692 werden de H. Diensten niet meer ten huize van de *Wed. Coeck* gedaan en werd „de misse gecelebreerd” in *Het Boompje*, zoo als blijkt uit een notitie: *de mis sedert 1705 in den Boom tijdens Pater Overbeke.*

De redenen waarom de H. Mis niet meer in het huiskerkje maar in de genoemde bedplaats gedaan werd, zijn begrijpelijk.

Door de meerdere toegevendheid der stadsregeering konden de katholieken allengskens vrijer ademen, en zij verlieten de bedplaatsen, welke bij eenige aanzienlijke katholieken in huis in het geheim waren opgericht, om in grootere kerkgebouwen hunne godsdienstplechtigheden uit te oefenen, alwaar zij te zamen kwamen ten einde hun Schepper met meer luister te kunnen aanbidden en vereeren.

Uit de door ons medegedeelde lijst ¹⁾, waarin de

¹⁾ Bijdr. Bisd. v. Haarlem Dl. XV blz. 215.

„Kerkeract” in den jare 1683 opnieuw klagen over de „paepsche stouticheyt”, zien wij, dat toen reeds de meeste huiskerkjes waren opgeruimd en dat de geestelijken, al was het dan oogluikend, in meer gepast verblijf hun herderlijk ambt konden waarnemen.

Doch helaas den katholieken wachtte weldra in eigen boezem een nieuwe strijd, en wel die tegen de Jansenisten. Deze ongelukkige afvalligen, gekleed als wolven in schapenvacht, brachten schrik en ellende in de breede schaar der katholieken. Gesteund door een stadsregeering, die haar katholieke medeburgers niet meer door schout en plakaat konde knevelen, doch die hoopte verdeeldheid in die onoverwinbare phalanx te brengen, trachtten deze diep rampzaligen, hetzij hunne gemeente tot ongehoorzaamheid aan den H. Stoel te brengen, hetzij door zich in hare statien te nestelen. Groote angst bestond er natuurlijkerwijze onder de katholieken van besmet te worden door enkele priesters, die de bulle *Unigenitus* niet wilden onderschrijven. Men schuwde sommige bedepplaatsen en men kerkte bij voorkeur bij de Jezuiten, de waardige bestrijders van het Jansenismus; bij de Minderbroeders, die van 1304 af onafgebroken in Amsterdam werkzaam zijn geweest ¹⁾ en bij enkele seculiere priesters, van wier trouw aan de kerk men ten volle overtuigd was.

Onder de staties, waar men niet voor besmetting bevreesd behoefde te zijn, behoorde ook *Het Boompje*, dat in lateren tijd door de zoogenaamde „Hannekenmaaiers,” die als vreemdelingen niet wisten of zij in

¹⁾ Zie het Centrum van 5-8 Oct. 1891 *Het gouden en zilveren Jubilé van Pater J. J. Burgmeyer door B. J. M. de B.*

eene jansenisten- dan wel in eene katholieke kerk kwamen, „der wahre Gott in 't Beumken" genoemd werd.

Naar dat bedehuis brachten, zooals hiervoor vermeld, de gildebroeders omstreeks 1708 hun collegie. Dit moet evenwel zóo verstaan worden dat aldaar de Gilde-Mis gelezen werd, terwijl in het huis *Coeck* de Gilde-vergaderingen nog plaats hadden tot het jaar 1760.

Nu zal men de vraag stellen, waarom bracht men de H. Diensten niet over naar het Beggijnhof, waar — zooals onlangs geschreven — na de Hervorming tot aan den huidige dag het feest van Mirakel gevierd werd. Het antwoord op deze vraag is gemakkelijk te geven.

Daar aan de Beggijntjes, tot schande van Amsterdam, ook haar kerk, welke haar volgens alle recht toebehoorde, ontnomen was geworden, moesten zij jaren en jaren lang in een huiskamertje den H. Dienst bijwonen, want eerst in het laatst der 18e eeuw werd de tegenwoordige algemeene hulpkerk gebouwd. Geheel in eigen kring zullen de Beggijntjes, evenals de andere katholieken in hun hulpkerkjes, het feest van Mirakel herdacht hebben. De gildebroeders hadden dus hoegenaamd geen reden om naar het stille verblijf dezer maagden te trekken, die volgens de traditie weleer in een kamer van het „houten huis" te zamen kwamen en later in 1672 slechts in een gedeelte van de tegenwoordige kerk hare godsdienstplichten konden uitoefenen. Doch zulke waren zeker niet de hoofdredenen. De „begyne-pater" was destijds *Simon Coetenburg*, die in 1700 den waardigen Pastoor *v. d. Meye* was opgevolgd en die helaas niet door den Nuntius maar door de hoofden der Jansenisten als pastoor

van het Beggijnhof was aangesteld. Ofschoon hij in 1701 ¹⁾ als kanunnik van het gewaande kapittel van Haarlem en als pastoor van Amsterdam het beruchte smeekschrift ten gunste van den gesuspendeerden Codde onderteekende, zoo schijnt hij later in zijne jansenistische gevoelens niet volhard te hebben. ²⁾ Dit is evenwel zeker, dat de Beggijnevader bij zijn Beggijntjes geen spoor van Jansenismus heeft nagelaten en dat de Gildebroeders, het zekere voor het onzekere nemende, van de Kalverstraat naar de Boomskerk verhuisden.

Nog dient hier opgemerkt te worden dat de Minderbroeders, die zooals hiervoor gezegd sinds 1304 onafgebroken in Amsterdam werkzaam waren, vóór de Reformatie een eereplaats in de processie van het Mirakel hadden, terwijl de Beggijnen niet genoemd worden.

Tot leden van het Collegie werden verder benoemd, in:

1695 Cornelis van Schoorel.

1696 Abraham Swanen.

Carlo T^o. Barbou.

Octavio Barbou.

Guille. de la Naye.

Nic. Andr. Tessini.

S. Emenentie Cardinael Carlo Barbarino.

Jacob Dirven.

Matthias van Bree.

1697 Egidio van de Zande.

1698 Francois van Schoorel.

1704 Leon Demoracin.

1705 Pieter Blesen.

¹⁾ Driedubbelde Naemlijst der Pastoren enz.

²⁾ H. J. Allard *Het Maagdenhuis*. Studien XXDXXX blz. 502.

1707 Theodor Schouten.

Balth. Ringeberg.

Wij zijn nu genaderd tot het jaar 1708, waarin de Jezuiten door „haat en nijd van de Jansenistische „priesteren” ¹⁾ uit ons land gebannen zouden worden. Te Amsterdam, waar de Eerw. Paters ook hunne huizen hadden en op tal van bekeeringen met voldoening konden nederzien, verwekte het besluit van de Staten van Holland groote verslagenheid. De Gildebroeders waren echter op post en zij dienden met nog andere voorname katholieken, vier en veertig in getal, een verzoekschrift in ten einde de Staten te bewegen van hun besluit terug te komen. Van de 44 onderteekenaars behoorden er 14 tot het S. Cecilia Collegie, terwijl later nog enkele in het Collegie opgenomen werden.

Hierna werden lid, in:

1709 Pedro T^o. de Kesschietre van Havre.

1713 A. P. Blesen.

1714 Arno. Cloeting.

1716 Joan Bened. van de Mortel.

1718 Pieter Geelhand.

Henry Geelhand.

1719 Nicolaas de la Naye.

1723 J. F. Voet.

Henrico Coeck.

Louis Michel.

Adriaen Roest.

Godefridus Cromhout.

Egidio Cloots.

1725 Gregorio Dirven.

1726 Joan Schadé.

1728 Charles Barbou.

¹⁾ Hist. der Utr. Kerke blz. 76.

1745 Adriaen Joan Cloeting van Westenappel.

1750 Jacobus de Roode junior.

Pieter Coqueel.

Pieter van Borsele.

Lucas Pompejus Occo.

Jan François van Lilaar.

Frederic Burggraaf Roest.

1751 Denis Adrien Roest.

Van 1751 tot 1763 werden geen nieuwe „meede-
„broeders” aangenomen.

In 1760 stierf *Anna de la Naye*, in wier huis het Collegie zoo veel jaren had vergaderd. Immers haar overgrootvader *Nicolaes Coeck*, haar grootvader *Bertrand de la Naye*, haar vader *Nicolaes* en eindelijk zij zelve, hadden langer dan een eeuw, en wel na den finantieelen val van *Roelof Codde*, de gastvrijheid aan het Collegie verleend. Met haar dood kwam het huis in huur en de Collegianten besloten daarom hunne vergaderingen te verleggen naar 't *Boompje*, zooals onderstaand genotuleerd staat:

Alsoo door het overlijden van Saelr. Mejuffrouw Anna Maria De la Naye, laetst bewoonende haar WelEdeles familie huys over de nauwe Kapelsteeg in de Kalverstraat, alwaer het Collegie *van het heyligh Sacrament des autaers*¹⁾ (voor soo verre men aengeteekend vind) sedert het jaer 1672 tot heden is geweest, het voorschreven huys ter huur is gekoomen, en soo wel door andere gesinden als door Roomsche zoude kunnen bewoond worden, syn wy ondergeschreve, ses eenighste teegenwoordige collegianten van voorgemeld collegie met eenpaerige toestemminge overeengekomen het selve op heden in het voornoemde huys te cesseran, en te transporteeren in de kerk van de Eerwaerde Paters Minnebroeders genaemt de Boom en voortaan aldaer te continuieren provisioneel voor tien achtervolgende jaeren vast, beginnende op donderdag aenstaende, synde den 30 deser maend

¹⁾ Wij cursiveeren.

op deselve conditie als voor dese, alleen met de volgende veranderinge te weeten.

1°. Dat de boetens soo van de officieren als andere collegianten voortaan egaal sullen worden betaeld, te weten: drie st. die komt naer dat elf uren geslagen syn in de plaets aengesteld tot de byeenkomst voor het begin van den dienst, soo lang het eerste evangelie der Misse niet geyndigt is, en ses st. die naer eyndigen van het eerste evangelie aenkomt of geheel absent blijft;

2°. dat het intredegeld van nieuwe collegianten sal worden bewaerd in een bus, tot verderen vervolg en onderhoud van het collegie naer de expiratie des voorschreve *tien* jaar;

3°. dat de feestdage van den H. Franciscus, Portuincula en witten donderdag sullen worden geconsidereert als andere heylige daegen op de welke geen missen voor het collegie gelesen word;

4°. dat op heyligh sacramentsdag den 4 Juny de hooftmisse sal genomen werden voor de misse van het collegie ten half elf uren, wanneer de boetens op die uur gerekent sullen worden als op andere daegen te elf uren;

5°. dat de officianten leeden getrocken, sullen blyven continueren in hunne qualetijd den tyd der voorschreve tien achterevolgende jaeren sonder verandering, en by aldien eene derselve komt te overlijden sal de eerstvolgende in syne plaets succedeeren en soo vervolgens de oudste collegianten, den eenen naer den anderen;

6°. dat aen den aenspreker die het collegie bediend sjaerlyks sal worden betaeld voor syne moeyte en oppassing de somma van elf guldens, ende aen de dienstmeyd van de kerk de somma van twaelf guldens, sullende yder collegiant tot dese en andere onkosten, uytgesondert syne particuliere boetens, in egale portie moeten contribueeren aen den secretaris van het collegie voor hetgeen aen de boetens te kort mogt komen, waarvan de sekretaris sjaerlyks reekening sal doen en aen yder collegiant een notitie voor syne portie geven.

Tot volvoeringe van het voorschrevene hebben wy den d'Eerwaerde Pater Jacobus vander Hoeven, tegenwoordigen opperste van voorgemelde kerk de Boom betaeld de som van (600) eens, synde yder voor syne portie de somma van (100), waer voor gemelde Pater Jacobus v.d. Hoeven sigh heeft verbonden, soo voor syn selve, als voor syne opvolger alle donderdagen, uytgesondert de Heylige daegen ende 3 voor genotteeerde feestdage,

een misse te doen celebreeen ten elf uren precies aen den altaer van de Heylige Maget en moedergods Maria, beginnende den 30en deser maent en eyndigend naer d'expiratie der voorschrevene eerstvolgende tien jaeren die Godt in eensaemheyd en zegen tot syner Eer en glorie verleenen.

Actum in Amsterdam den 23 October 1760.

Denis Adr. Roest.

Pieter van Borsele.

L. P. Occo.

Adriaen Joan Cloeting van Westenappel.

Jan Fr. van Lilaar van Stoutenburgh.

Pieter Cocqueel.

Het behoeft geen betoog dat de Gildebroeders zeer zeker noode scheidden van dit hun zoo dierbaar geworden pand, dat in de wandeling, door de godsdienstoefeningen welke men er sinds meer dan honderd jaar hield ter eere van het H. Sacrament van Mirakel, het *Mirakelhuis* genoemd werd.

Evenwel deze verandering, doch vooral die van omstreeks 1708, hadden hare goede zijde.

Het Collegie dat door de droevige gebeurtenissen van 1578 in het geheim de H. Mis moest laten doen, zal zeker in enkele benarde dagen zooveel mogelijk in eigen kring, behalve „de buyten personen”, de herdenking aan het wonder dat God te Amsterdam gewrocht had, gevierd hebben. Het celebreeen derhalve van de H. Mis in *het Boompje* was voor de Collegianten eene schoone gelegenheid om ook alle hunne geloofsgenoten in staat te stellen den goddelijken Dienst bij te wonen. In het tijdsverloop van bijna twee eeuwen hebben dan ook meer dan duizende en duizende katholieken niet alleen op elken donderdag der week, maar ook in het bijzonder op den feestdag van het Mirakel, hun godvruchtigen eerbied tot het Allerheiligste betoond. Van een viering of herdenking van

het Wonder in eigen kring is zeker in de laatste twee eeuwen geen sprake meer. Zulks kan men zeggen van congregatiën en conferentiën, welke alleen voor de leden toegankelijk zijn, doch het *H. Cecilia Collegie* te stellen onder de geestelijke oefeningen in eigen kring is een historische onjuistheid.

Met groote plechtigheid worden vooral de jaargetijden van het Mirakel gevierd. Dan wordt met uitstelling van het Allerheiligste eene plechtige H. Mis gezongen en eene toepasselijke predikatie gehouden, terwijl op de gewone donderdagen eene stille H. Mis gelezen wordt, waaronder het Hoogheilig Sacrament ter aanbidding is uitgesteld. Onder de gezongen Mis liet het zangkoor zich eertijds niet onbetuigd. Eene instrumentale en vocale Mis werd uitgevoerd, waarvoor men alsdan „aen de musiquanten voor musieq f 58.—” betaalde. In 1769 werd evenwel deze toelage veranderd in „koeken aen de sangers f 12.12.”

De uitstelling van het Allerheiligste geschiedt in een zilver-vergulden monstrans verbeeldende „het Mirakel van Amsterdam, met een diamante halve „maentje en een dito kruys”. Deze monstrans, thans het eigendom van het Collegie, werd vroeger gebruikt in het huis van *Coeck* en kwam later in eigendom aan de reeds genoemde Juffrouw *Anna de la Naye*, die er over beschikte, als blijkt uit onderstaande kwijting :

Ik ondergeschreeve bekenne ontfangen te hebben uyt handen van de erfgenaemen van Jonkvrouwe Anna Maria De la Naye een silver vergulde remonstrantie, verbeelde het Mirakel van Amsterdam met een diamante halve maentje en dito kruys, welke belove voor myn en Suscesseurs by vernietinge, verplaetsinghe ofte cessatie, dat God verhoeden wil, van het collegie van S. Cecilia (op 30 october 1760 in de kerk der Eerw. Paters

Minderbroeders genaemt het Boompje tot meerder eere en glorie Gods getransporteert) te sullen restitueren en overhandigen aen de Heeren van gemelt Collegie, om door hun Edele aen de Religieuse Urselinnen tot Antwerpen, aen wie deselve by diegelyke gevallen gemaakt is, ter hand is te doen stellen. Verder is geconditionneert dat by brand, diefstal als andersints gemelde remonstrantie weg mogte raeken Ik ondergeschreeve of Successeuren daervoor niet aansprakelyk sullen syn.

Actum als boven (30 october 1760).

Jacobus van der Hoeven.

Pr. int Boompje.

Van 1763 tot 1841 werden de volgende leden benoemd:

- 1763 O. L. Barbou.
M. van Bommel.
- 1764 Cornelis Jacob Gilles.
Arnoldus Johannes van Brien.
- 1771 Philip Jan Cavellier van Adrichem.
Henrico Staats Gerardszn.
C. G. de Wyckerslooth van Grevenmachern.
- 1777 W. S. Schaep.
J. F. T. Schaep.
Franc Hovius.
Arnoldus Roest.
J. van Ceulen.
W. J. van Brien.
- 1782 M. C. van Beurden.
- 1783 Joan Schadé.
Joannes Baptista van Ceulen.
J. H. Baron van Wassenaer van Alckemade.
- 1784 Jos. Gabr. de Casas.
- 1790 Paulus Charlé.
Petrus Paulus Charlé.
- 1792 Laurens à Roy.

1794 Joannes Paulus à Roy.

Daniel Jos. de Heyder.

1799 Louis Michel Gilles.

1803 Hendricus Theod. de Wyckerslooth van
Grevenmachern.

J. L. M. Cavellier van Adrichem.

A. W. van Brienem.

J. E. van Brienem.

1806 T. Roest van Alkemade.

In het laatstgenoemde jaar werd op den 20 Januari door de Collegianten de volgende wijzigingen in het reglement gebracht:

De Intrede-gelden worden gesteld op f 15.15.

Wanneer een der leden of desselfs huisvrouw koomt te overlijden doet de familie in eene gewoone Collegie Mis een uitvaart, en ook vervolgens het eerste jaargetij en zijn de collegianten verplicht daerby te assisteeren op verbeurte van enkele boete. De H. Mis word in plaats van 11 uur nu gesteld ten 11½ en is de boete dubbel op de dagen van het *Sacrament van Mirakel*, van de H. Cecilia, alsmede op den eerst daaraan volgende donderdag, als wanneer een Mis van Requiem voor de afgestorven leden van het collegie word gelezen.

De officianten van 't Collegie veranderen jaarlijks en worden op de feestdagen van de H. Cecilia met besloten briefjes bij het lot getrokken uit diegeenen welke het verloop jaar in geen functie geweest zijn, wanneer het getal van dese toereikende is, zo niet geschied de boeten(?) door alle leden.

P. Charlé.

Sekretaris.

Verder werden benoemd:

1808 L. Roest van Alkemade.

L. E. Hovius.

1813 Gerrit ten Sande.

1828 F. J. M. T. de Pelichy van Lichtervelde.

A. A. Reael.

J. P. van der Lisse.

1833 J. S. Schaep.

1840 L. Graf von Westerholt en Gysenburg.

Van 1840 tot 1851 was het voor het *Collegie* geen gunstig tijdperk en ofschoon de H. Diensten in *het Boompje* geregeld hunnen gang gingen, was het *Collegie* in zich in geen bloeienden toestand. Eenige leden waren gestorven, andere vertrokken naar het buitenland, en niemand werd in hun plaats gekozen. Deze malaise duurde zoo lang tot dat Baron A. W. van Bienen van de Groote Lindt, als eenige Collegiant overbleef. „Uitsterven zal het niet”, sprak de edele man, die meer dan 45 jaar gildebroeder was geweest. Hij regelde persoonlijk de geldelijke verlegenheid van de Gilde-kas en wendde zich daarna tot zijne vrienden

F. Bosch van Drakesteyn.

Jan Brouwer Ancher.

J. W. van Romunde.

C. M. P. ten Sande.

J. P. F. Koch.

J. E. Bonnike.

G. J. de Martini.

G. M. S. Steins Bisschop.

die alle onmiddellijk tot het Collegie toetraden.

Daarna werden benoemd in :

1857 P. van Cranenburch.

A. C. Bouman.

1858 J. G. Rynders.

F. J. H. Haerten.

1861 W. J. Hazeman.

J. E. Slaghek.

F. Th. Westerwoudt.

A. J. B. van Wayenburg.

- 1865 C. P. Hoyneek van Papendrecht.
 1866 M. J. Giuliani.
 1867 J. P. van Etten.
 1868 G. ten Sande.
 1869 Jan Brouwer Ancher Jr.
 1870 Mr. J. Jäger.
 1871 C. J. A. M. Sträter.
 P. W. H. van Sonsbeeck.
 1872 A. J. L. Gramiccia.
 A. H. Hafkenseheid.
 1878 Th. van Ryckevorsel.
 1879 P. J. Everard.
 1883 H. P. van Cranenburch.
 L. M. Bonnike.
 1885 J. J. W. van den Biesen.
 1889 G. M. Alberdingk.
 Eduard J. Kuinders.
 1890 J. E. A. G. Bonnike.
 1891 J. R. M. Steins Bisschop.
 1892 A. M. A. Bonnike.
 L. C. J. van Ogtrop.
 1893 W. J. M. Westerwoudt.
 W. J. S. van Waterschoot v. d. Gracht.
 Bernard J. M. de Bont.

Het Collegie bestaat op heden nog uit zeventien
 gildebroeders; waarvan thans „officianten” zijn

C. J. A. M. Sträter, President.

Mr. J. J. W. van den Biesen, Vice-President.

L. C. J. van Ogtrop, Fiscus.

J. R. M. Steins Bisschop, Secretarius.

J. E. A. G. Bonnike, Magister Ceremoniaris.

Toen wij de namen der Gildebroeders opschreven,
 trof het onze aandacht dat bijna al de Regenten van

het Maagdenhuis, leden van het Collegie zijn geweest. Als wij nu weten dat in het Maagdenhuis zich bevinden twee oude schilderijen, de een van het jaar 1569 voorstellende dertien deftige, getabberde mannen met een priester in adoratie nedergeknield voor het Allerheiligste; de andere met kleine voorstellingen betreffende het Mirakel van Amsterdam, dan komt bij ons de vraag op, zouden misschien deze schilderijen afkomstig zijn van het Oude Gilde in de *H. Stede*, en zouden dezelve later door *Codde* of *Coeck*, die met zijn zoon en kleinzoon regenten van genoemd gesticht geweest zijn, aan het Maagdenhuis geschonken zijn?

Het archief van het H. Cecilia Collegie wordt bewaard in een kist, waarop geschilderd staat:

Archief van het H. Cecilia Collegie,
zijnde de Broederschap van het H. Sacrament
van Mirakel.

Het bevat:

1°. Het door mij op blz. 12 en volg. vermelde Gilde-boekje dat beschreven is op papier met het watermerk: een gevleugelde draak met den poot op het dak van een huis.

Indien wij nu den ouderdom van dit merk wisten, dan zoude allicht hieruit het jaar kunnen opgemaakt worden, waarin de eerste schrijvers, die reeds spraken van „voor eenige jaeren herwaerts”, het Gilde hebben voortgezet of opgericht.

2°. Het oude Mirakel-boekje, beginnende met

† Hier beghint/ die vindinghe van thoochweerdighe/ ende heylighe Sacrament, in tvyer/ enz.

en eindigende:

Ende is gheprent tot Amstelredam/// aen die oude Syde/ in

Sinte Annen// straet/ by my Willem Jacobsoo/// woonende in
 Enghelen// burg//. Anno MCCCCCLXVIII// den XV dach Juny./

Het is versierd met de bekende houtsnede: *een zieke man te bed, met een anderen man aan het voeteneind gezeten.*

Dit boekje, waarvan twee uitgaven bestaan, een in het latijn voor de priesters en een voor het volk, behoort tot de zeer zeldzame exemplaren. Het is een geschenk van Mr. G. I. de Martini en afkomstig uit de auctie-Meylink.

3°. Amstelredams eer ende opcomen door L. Marius, met de latynsche versjes onder de plaatjes. Dit boekje heeft tot inschrift:

Behoort toe aan het Broederschap van het H. Sacrament of Caecilia Collegie, ter eere van het Amsterdamsch Mirakel aangekocht 1854 en voor betaald f 2.60.

4°. Getyden van het H. ende Hoogh-waerdigh Sacrament des altaers, soo in 't gemeyn als voor de Stadt van Amsterdam. T'Antwerpen by Hendrick Aertssens 1640. Aan het slot de Getyden van de H. Maagd met eene gravure van Schut: Maria Boodschap.

5°. Hetzelfde boekje, zonder de Getyden van Maria.

6°. Enkele losse plaatjes uit *Marius* met de latynsche en hollandsche versjes. De „Brand der H. Stede” met een gedrukt vers van I. F. Delsing. Deze plaat stelt voor een brand in een ruïne, verder een arcaïsch landschap en nog een brand in een bosch, dat volgens den dichter het brandend braambosch moet beteekenen. Waarschijnlijk is de primitieve voorstelling een geheel andere geweest, en heeft men deze gravure later gebruikt voor een „Brand in de H. Stede”.

7°. Een aantal bidprentjes van overledene Collegianten, als van Occo, v. Alkemade, van Brien en z.

8°. Mirakelliteratuur betreffende het 5e Eeuwgetij, van Broere, v. d. Ploeg, Pluym, e. a.

9°. Verscheidene oude en nieuwe notitiën waaronder sommigen van de hand van Mr. de Martini van 1864, van wien het Collegie enkele geschenken voor het archief mocht ontvangen. Genoemde Heer noteerde o. a. als punt voor eene vergadering:

Zal men verzoeken gerepresenteerd te worden op het Begynhof by gelegenheid viering van het Mirakelfeest?

Zal er moeite aangewend worden voor een nieuwen aflaatsbrief te verkrijgen?

Tot de *curiosa* behooren de rekeningen van het maal, dat in ouden tijd elk gild gezamenlijk hield, doch dat sinds een eeuw in het Collegie achterwege is gebleven.

Wij vonden o. a.

1760. Voor een Avont maeltijt met syn toebehooren voor 12 Heeren en Damens per per soon *f* 5.5 is *f* 63. Voor 9 vles en rode wyn, Moll (?) zelster water, caerten thee en confeturen etc. *f* 17.6 maakt *f* 80.6.

1767. Voor een souper met all die aen haer wel-edelens bewuste op- en dependentien, alsmede voor roode, rhyne, Moesel en bourgogne wyn, Moll (?) Suyker, citroenen, thee, coffy, confituren, caerten enz. *f* 187.3

In 1780 gebruikte het Gilde slechts „een simpel „booltje” en in den franschen tijd ontving het de volgende vermakelijke, prachtig geortografeerde rekening:

Messieurs der Collegie Sainte Cecile doivent à la veuve P. A. Oosterwick pour un diné, 1 bouteille

du vin rouge, 2 dito meilleur vin du Rhin, 2 dito
 Champagne, 3 dito Meiwein, 2 kan Selz waeter,
 10 jeux de cartes, thé, caffet, soessen et bougies.

Tot slot laten wij uit het archief van het Collegie een memorie volgen van de processie van het H. Sacrament van Mirakel „uyt de Heyligher Stede tot „Amsteldam”. Van deze memorie bestaat het origineel of het afschrift in het archief-Begynhof. De Memorie werd den 16 decb. 1651 opgesteld door *Hendrick Barendsz. Hartoghvelt* namens syne moeder *Agatha Hendrickse Loen*, die „91 jaeren gepasseert synde, „haer verstant ende memorie noch wel hebbende.”

De steller van het verhaal zijner moeder was gehuwd met *Nelletje Walraven* wier grootmoeder *Ael*, de dochter was van den ridderlyken Burgemeester *Joost Buyck*, den laatsten katholieken Burgervader van Amsterdam.

Het handschrift luidt :

Memorie van de processie van 't H. Sacrament van Mirakel uyt de Heyligher Steede Amsteldam.

Op den 16 decb. anno 1651 heeft *Agatha Hendrickse Loen*, moeder van *Hendrick* ende *Pieter Barents* van hertogvelt dewelcke den 31 october lestleden 91 jaeren haers ouderdoms gepasseert synde, haer verstant en memorie, godt lof noch wel hebbende, soe uysterlyck scheen en bleeck, presente ampl^o. Dno *Bartholdo Nihusio* prelato en *Sr. Albert Canter*, wilens verhaelt, hoe dat sy in persoën voor de veranderinghe van dese stadt met haer moeder, suster, broeder sal. alle woensdagen smorgens ten vyff uren barrevoets winter en somer, in hagel, sneeu en reegen gewoon was (gelyck oock veel andere devote en goede persoenen) ten h. Steede haere devotie te houden in de H.H. Sacrificien der missen te presenteeren, ende

het H. Sacrament van Mirakel ter selver plaetse te besoecken: dat mede ten tyde van de processien het voorsc. H. Sacrament plag devotelyck en solemneel gedragen te werden uyt de H. Stede voornoemt met gevolg van de gilden, ider met haere banieren, ende vele andere devote persoenen, met kaersen, toursen off flambouwen in haere handen, hetselve vergeselschappende lancx de calverstraet tot aen den Dam, gaende voorts tot aen de suydsyde des selven dams op de middeldam omtrent het huys genoemt de witte fonteyn, alwaer op een tonne was gestelt en opgereght in forme van een cleyn autaer en het H. Sacrament een weynigh neergestelt synde, ider syne devotie met nedergebogene knie gehouden hebbende, van daer weder gedragen omme de tonne lancx de noortsyde van de middeldam over de marckt nevens de waegge tusschen de huysen staende aen de westsyde van de waegge voorser., de nieuwendyck op doer de Ramskooy over de nieuwe brughe en doer deselve steegh doer de warmoestraet en d' Nes over de langhe brugh door de taxsteege tot in de calverstraet voornoemt ende so voorts om de H. Stede lancx de suydsyde inne ende door de straet aen de noortseyde weder uyt tot in de capelle aldaer binnen omgedragen synde weder ten behoorlycke plaetse wiert gestelt.

Aldus voor memorie gestelt dato als boven in
amsterdam door Hendrick Barentsen Hertogvelt.

En hiermede eindigen wij hetgeen wij weten van het overoude Gilde, genaamd:

Het H. Cecilia Collegie, zijnde de Broederschap van het Allerh. Sacrament, ter eere van het Mirakel van
Amsterdam,

N A S C H R I F T.

Nadat dit werkje geschreven was, kwam mij in handen *De Katholieke Illustratie*, jaargang 1895 no. 41 en 42, waarin eene studie voorkomt *Uit de Geschiedenis der H. Stede te Amsterdam* door S.

Deze studie is niet alleen eene kostbare bijdrage voor de Geschiedenis van Oud-Amsterdam, maar zij laat ons ook in plaat voorwerpen zien, welke sinds eeuwen geheimzinnig voor Amsterdam zijn weggesloten: „de Mirakelkist” en de fragmenten van eene oude schilderij uit de H. Stede.¹⁾

De inhoud van bovengenoemde studie zelve, getuigt van een grondig onderzoek en van belezenheid. Jammer is het dat „S” zijn werk niet in den vorm van

¹⁾ Over beide voorwerpen is in den laatsten tijd heel wat geschreven en geredetwist. Hier in dit boekje is de plaats niet om over de hangende kwestie in de breedte uit te wijden, noch om mij te verdedigen o. a. tegen een anoniem schrijven, voorkomende in *Het Handelsblad* van 17 Maart ll. Mijn wensch is dat de zoogenaamde Mirakelkist van den zolder van het Burgerweeshuis gerake, waar zij in het geheel niet thuis behoort en dat zij als Amsterdamsch historiestuk voor het publiek ten toon worde gesteld.

een boekje heeft uitgegeven. Als beknopt verhaal, zoude alsdan deze studie gemakkelijker te raadplegen en voor iedereen te verkrijgen zijn.

Twee kleine opmerkingen, welke echter met de degelijkheid der studie van „S” niets uit te staan hebben, veroorloof ik mij te maken, naar aanleiding van hetgeen ik hier in mijn boekje geschreven heb.

„S” spreekt van een Mirakel — en van een H. Sacramentsgilde. Daar, zoo ik mij niet vergis, van het eerstgenoemd Gilde niets bekend is, zoo zal het voor de geschiedenis zeker belangrijk zijn, indien, bij eene eventueele nieuwe uitgave, enkele bronnen genoemd worden, waar van het Mirakel-Gilde gesproken wordt.

De tweede opmerking is, dat een H. Cecilia Collegie van vóór 1578, in casu 1569, niet bestaan heeft. Het door mij behandelde Collegie dagteekent van de 17e eeuw, en het is onder een anderen naam, waarschijnlijk de voortzetting van het H. Sacraments-gilde der H. Stede.

Nu wij ook de afbeelding bezitten van de schilderij uit het Maagdenhuis (zie blz. 46) zoo zal men mischien, door vergelijkingen met andere portretten, de namen der afgebeelden kunnen opsporen.

Als kleine bijdrage tot de Mirakel-literatuur laten wij tot besluit van dit *Naschrift* nog een enkele bijzonderheid volgen over den Aartshertog *Maximiliaan* die, uit dankzegging voor zijn herstel, ter H. Stede trok en haar later een gebrand glas ten geschenke gaf.

Mgr. *Phym* zegt in zijn *Het H. Sacrament van Mirakel*, blz. 50, dat op de glazen door *Maximiliaan* aan de H. Stede geschonken, waarschijnlijk Keizer *Ferdinand III* staat afgebeeld en dat de glazen in of na 1486 geschonken zijn.

Als wij nu de afbeelding der glazen, zooals ze bij *Wagenaar* voorkomt en waaronder het jaar 1484 gesteld is, voor ons nemen, dan zien wij dat *ter Gouw* in zijn Geschiedenis van Amsterdam, D. III blz. 228, gelijk heeft als hij zegt dat het jaartal 1484 onjuist is en „dat Wagenaar al zijne naschrijvers in dwaling „heeft geholpen.” Ook schrijft *ter Gouw* dat de glazen voorstellen: links Keizer Maximiliaan met zijn twee vrouwen; rechts Philips met zijn gemalin, twee zoons en vier dochters.

Ofschoon *ter Gouw* voor deze zijne lezing geen redenen aangeeft, zoo vermeenen wij toch dat hij volkomen juist is en wel op de navolgende gronden.

Keizer Ferdinand stond tot de Nederlanden in hoegenaamd geen betrekking, en het had derhalve geen zin dat Maximiliaan zijn vader op het glas liet afbeelden. Bovendien heeft Ferdinand geen twee vrouwen maar ééne vrouw gehad en wel Eleonora van Portugal. De wapens welke de afgebeelde vrouwen dragen, bevestigen dat het glas ter linkerzijde voorstelt: Keizer Maximiliaan als Roomsche Keizer met zijne twee vrouwen: Maria de dochter van Karel den Stoute, en Blanca de dochter van den Hertog van Milaan.

Maria als gesproten uit het Bourgondisch huis draagt op haar rechter schouder de fransche lelie, en als gravin van Holland den hollandschen leeuw. Blanca, als erfgenaam der Sforza's, is gesierd met den staanden leeuw, in zijn poot den kwee-appel op stengel met blad. Dit heraldisch figuur is op de prent bij *Wagenaar* zeer slecht weergegeven.

Op het glas ter rechterzijde liggen nedergeknield Maximiliaan's zoon, Filips, met zijne vrouw Johanna van Spanje en hunne kinderen Carel (den Vden), Fer-

dinand (den Ien), Eleonora, Isabella, Maria en Catharina. Filips, als Koning van Castillien, is gekleed in wapenrok bezaaid met het Castilliaansche wapen, terwijl hij als graaf van Holland de gravelijke kroon draagt. Johanna, als erfdochter van Spanje, is eveneens gekroond.

Indien wij nu weten dat Carel (de Ve) den 24 Februari 1500 en Catharina den 14 Augustus 1507 (na den dood haars vaders) geboren zijn, en als wij zien dat Carel als jongeling op het glas staat afgebeeld, dan kunnen onmogelijk deze glazen in 1484, zooals *Wagenaar* en zijne „nashrijvers” zeggen, aan de H. Stede geschonken zijn. Het jaartal 1506 door *ter Gouw* genoemd, is ook nog veel te vroeg, daar Carel op het glas ouder dan zes jaar is, en Catharina toch waarlijk niet vóór haar geboorte als een jong meisje voorgesteld kan worden.

Moge het jaartal der schenking ook eenmaal tot zijn recht komen.

Ofschoon Maximiliaan op ouderen leeftijd zeker geen aanspraak kan maken een voorbeeld van goede zeden geweest te zijn, zoo schijnt het dat hij in jongere jaren, volgens onderstaande legende, een vroom vorst was. Men verhaalt van hem dat hij, toen hij zeer jong was, „niet konnende gheraken „binnen den tydt van twee daghen ende nachten „van een klippe van een hooghe ende steyle steen- „rotse in de bergen van Insbruck, daer hij in 't „jaghen van wildt door de krachten zyns yevers „wonderlick opghekomen was ende gheenem middel en „was om af te komen, met luyder stemme tot syne „Hovelingen riep dat men hem voor syne doot ten „minste van verre soude thoonen het *hooghweerdich*

„H. Sacrament om daer voor te moghen buygen de „knien syns herten ende syns lichaems. Ende soo dit „gheschiedde met groot bewegen en met vele tranen „heeft Godt syn engel ghesonden, die hem weder „leverde aan synen vader den Keyser Fredericus.” ¹⁾

Toen Maximiliaan later in Holland zwaar ziek lag, trok hij na zijn herstel naar Amsterdam ter H. Stede.

In een handschrift, in mijn bezit, uit het einde der XVe eeuw en beginnende met *Hier beghint onser liever vrouwe crans*, komt onder meer gebeden voor:

Dese bedinghe plach dagelycx te lesen Maximilianus die alder edelste keyser van den Roomschen Ryck ter saligher gedachten van synder sielen. Ende ons vader die paeus Alexander die VIe heeft gheconfirmeert ende heeft daertoe gegeven elcken goeden kerste mensche, lesende den almogende God dese voorseyde bedinghe, alsoe menich M jaer ollaets ende pardoens alsser meninghe letter in de voorseyde bedinghe staet.

Het gebed, te lang om hier af te schrijven, begint als volgt:

O Almogende God ghedanct, gheloofd ende ghebenedyt moet ghy syn van der gracen, die ghy my verleent hebt, dat ick een goet kersten mensche gheworde ben, dat ick myn vyff sinnen behouden hebbe *ende dat ghy my ghesondheyt verleent hebt.*²⁾ Enz.

Daar Paus Alexander de VIe regeerde van 1492 tot 1503, zoo heeft Maximiliaan bovenstaand gebed kort na zijn bedevaart ter H. Stede gemaakt. Zijn gang naar de H. Stede getuigt van zijn liefde en eerbied tot het H. Sacrament des Altaars, waarvan het Habsburgsche Huis in de 13^e eeuw een treffend blijk had gegeven. Men verhaalt dat zijn stamvader Rudolf, Graaf van Habsburg, uitstekend in gods-

¹⁾ Lees Ferdinandus.

²⁾ Wij cursieveeren.

vrucht, rechtvaardigheid en dapperheid, na den dood van Keizer Richard, door Werner, aartsbisschop van Mainz, tot duitsch Keizer werd uitgeroepen als blijk van hooge achting en eerbied voor den Habsburger Graaf die, op zekeren dag, een eenvoudig priester, die het Allerheiligste naar een zieke bracht, zijn paard liet bestijgen, het dier zelf bij den teugel nam en het op een ongebaanden weg leidde tot aan het huis waar de bediening geschieden moest.

DE B.

IMPRIMATUR.

YMUIDEN,
Die 22 Maji 1895.

H. J. BORGHOLS,
Libr. Cens.

